Gemeente Rotterdam
OM-nummer: 3995045100

ARCHEODIENST

Archeologisch bureauonderzoek en bouwhistorisch onderzoek Project Blankenburgverbinding Zuidoever
Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam

Thomas Spitzers, Susanne Koeman en Wijnand Bloemink

Archeodienst Rapport 858

Archeologisch bureauonderzoek
Project Blankenburgverbinding Zuidoever
Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam

T.A. Spitzers & S.M. Koeman

Archeodienst Rapport 858

Onderzoeksmelding: 3995045100
In opdracht van: LievenseCSO

Archeologisch bureauonderzoek en bouwhistorisch onderzoek Project Blankenburgverbinding Zuidoever Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam

T.A. Spitzers, S.M. Koeman en W. Bloemink

Archeodienst Rapport 858

Onderzoeksmelding: 3995045100
In opdracht van: LievenseCSO

Colofon

Titel:	Archeologisch bureauonderzoek en bouwhistorisch onderzoek, Project Blankenburgverbinding Zuidoever: Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam
Auteur(s):	T.A. Spitzers, S.M. Koeman en W. Bloemink
Archeodienst Rapport:	858
ISSN nummer:	1877-2900
Versienummer:	2.0
Onderzoeksmelding:	3995045100
Gemeente:	Rotterdam
Opdrachtgever:	LievenseCSO
Eindredactie	T.A. Spitzers
Foto's en tekeningen:	Archeodienst BV, tenzij anders aangegeven
Plaats:	Zevenaar
Foto omslag:	Foto van de boerderij uit ca. 1920, gezien vanuit het zuidoosten (http://www.historischrozenburg.nl/boerderijen/binnendijk-11).
Autorisatie:	T.A. Spitzers

06-05-2016

W.S. van de Graaf

23-08-2016

De kaft van dit rapport is in de vorm van de voor- en achterkant van een Romeinse dakpan waarop hondenpootafdrukken staan.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder bronvermelding.
Archeodienst BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit onderhavig onderzoek of de gegeven adviezen.

Archeodienst BV, Ringbaan-Zuid 8a, Postbus 297, 6900 AG Zevenaar, tel. 0316-581130, info@archeodienst.nl, www.archeodienst.nl

Samenvatting

Namens Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid heeft Archeodienst BV in opdracht van Lievense-CSO een archeologisch bureauonderzoek en een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd voor de boerderijlocatie aan de Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam (gemeente Rotterdam). Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de aanleg van de Blankenburgverbinding (tunnelverbinding) die de A20 en de A15 ten westen van Rotterdam met elkaar zal verbinden.

Voor dit project zijn in een eerder stadium al een bureauonderzoek (Wilbers/ Moerman 2013), verkennend booronderzoek (Wilbers 2013) en een karterend booronderzoek (Brijker e.a. 2015) uitgevoerd. De boerderijlocatie aan de Binnendijk 11 is tijdens het eerder uitgevoerde bureau-onderzoek naar voren gekomen. Dit onderzoek was echter gericht op het hele tracé en daardoor niet specifiek voor deze boerderijlocatie. Daarom is dit aanvullende bureauonderzoek uitgevoerd waarbij is ingezoomd op de boerderij.

Uit het bureauonderzoek is naar voren gekomen dat door de ligging van het plangebied ter plekke van een inbraakgeul van de zee c.q. een rivierbedding geen resten van vóór de Nieuwe tijd te verwachten zijn. Wel kunnen onder rond de huidige boerderij resten van één of meer voorgangers uit de 17e tot 18e eeuw aanwezig zijn met vooral ten zuiden daarvan resten van bijgebouwen en diverse structuren behorende tot het erf. De boerderij ligt op een verhoging binnen het tracé van de voormalige ringdijk rond de voormalige polder Blankenburg op de plaats waar deze aansloot op een haaks daarop naar het noorden lopende dijk, die twee bedijkte aanwassen aan de noordzijde van Blankenburg scheidde. Langs de westzijde van de laatste dijk lag een relatief brede waterloop.

Het betreft de enige archeologische overblijfselen van de infrastructuur van het voormalige eiland Blankenburg die bij de aanleg van de Botlekhavens niet zijn vergraven of onder een metersdik zandpakket zijn verdwenen en naar verwachting redelijk tot goed bewaard zijn gebleven.

Eventuele resten ouder dan de Nieuwe tijd zijn naar verwachting tot grote diepte opgeruimd door de aanwezigheid van een rivierbedding

Op basis van het bovenstaande wordt vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een proefsleuvenonderzoek voorafgaand aan de bodemingrepen om de aanwezigheid, gaafheid, de horizontale en verticale spreiding en de datering van de verwachte archeologische resten te bepalen.

Bouwhistorisch onderzoek

Van Binnendijk 11 is de hoofdstructuur van het huis uit de 18de of vroege 19de eeuw bewaard gebleven, wat een van de grote kwaliteiten is. De details en afwerking dateren hoofdzakelijk uit rond 1860 en maken een verzorgde indruk. Veel van de houten binnenwandjes zullen uit die tijd dateren, maar ook de trappen bij de gang, het broodoventje en de wasketel. En niet in de laatste plaats de voorgevel en de kapconstructie. Ook deze fase heeft een hoge monumentwaarde. De huidige schuur uit 1938 vertoont een voor die tijd karakteristiek beeld met verzorgd metselwerk en verzorgde vensters. De gebintconstructie is door zijn grote breedte opmerkelijk. Dit alles met een positieve monumentwaarde.
Van de oorspronkelijke landschappelijke situatie is niets meer over. Alleen van het terrein direct voor de boerderij met zijn twee (verwilderde) leilinden is nog iets van de historische situatie herkenbaar. De Binnendijk is weg en daarmee de grens tussen de verschillende polders. Deze krijgt een indifferente monumentwaarde. Tenslotte vormt de boerderij nog het enige historische element in wijde omgeving, ingeklemd tussen een grootschalig industriegebied en de nieuwbouw van Rozenburg. Ook dat is een belangrijke kwaliteit.
..

Administratieve gegevens

Projectnaam	Rotterdam-BBV_Binnendijk-11
Onderzoeksmelding	3995045100
Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Rotterdam
Plaats	Botlek Rotterdam
Toponiem	Binnendijk 11
Type project	Bureauonderzoek (BO) en bouwhistorisch onderzoek
Opdrachtgever	LievenseCSO
Contactpersoon opdrachtgever	Dhr. H. Seegers
Bevoegd gezag	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de gemeente Rotterdam (BOOR)
Uitvoerder	Archeodienst BV
Beheer en plaats documentatie	Zevenaar
Geografische positie (x-y; in m)	Coördinaten zijn NW-NO-ZO-ZW (*x*) 77.752 - (*y*) 435.234 (*x*) 77.819 - (*y*) 435.208 (*x*) 77.772 - (*y*) 435.065 (*x*) 77.684 - (*y*) 435.092
Kaartbladnummer	37D
Huidig grondgebruik	Boerderij met bijbehorend erf (verharding en gazon)
Oppervlakte plangebied	Ca. 1,2 ha

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Namens Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid heeft Archeodienst BV in opdracht van Lievense-CSO een bureauonderzoek en een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd voor de boerderijlocatie aan de Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam (gemeente Rotterdam, Fig. 1.1). Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de aanleg van de Blankenburgverbinding (tunnelverbinding) die de A20 en de A15 ten westen van Rotterdam met elkaar zal verbinden.

Voor dit project zijn in een eerder stadium al een bureauonderzoek (Wilbers/ Moerman 2013), verkennend booronderzoek (Wilbers 2013) en een karterend booronderzoek (Brijker e.a. 2015) uitgevoerd. De boerderijlocatie aan de Binnendijk 11 is tijdens het eerder uitgevoerde bureau-onderzoek naar voren gekomen. Dit onderzoek was echter gericht op het hele tracé en daardoor niet specifiek voor deze boerderijlocatie. Daarom is dit aanvullende onderzoek uitgevoerd waarbij is ingezoomd op de boerderij.

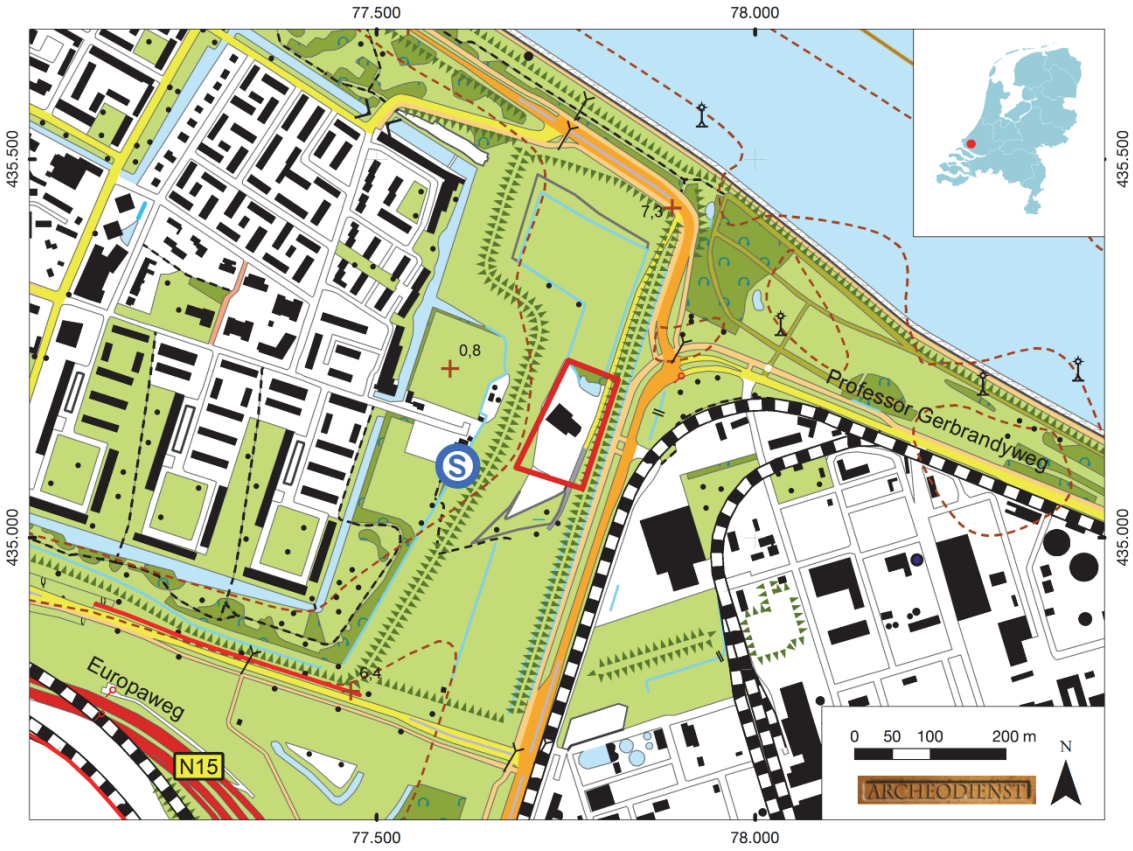

Fig. 1.1: Het plangebied op de topografische kaart (bron: kadaster 2011).

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 protocol 4002 (CCvD 2013) en de eisen zoals geformuleerd in het Programma van Eisen (PvE) dat onder andere voor dit onderzoek is opgesteld (Crevasse Notitie 360). Het bouwhistorisch onderzoek is uitgevoerd conform de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek van de RCE en het reeds genoemde PvE.

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 1. Afkortingen en jargon worden in Bijlage 2 en 3 uitgelegd.

1.2 Onderzoeksdoel en vraagstellingen

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie met behulp van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden over de noodzaak van vervolgonderzoek. Tevens dient het rapport een advies te bevatten over de toe te passen methode(n), techniek(en) en strategie(ën) indien vervolgonderzoek geadviseerd wordt. Dit advies dient gericht te zijn op het toetsen van de gespecificeerde verwachting, en inhoudelijk onderbouwd te worden.

Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden en aardwetenschappelijke kenmerken. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het bureauonderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld.

1.3 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied is ca. 1,2 ha groot en betreft een boerenerf aan de Binnendijk 11 te Botlek Rotterdam (Fig. 1.1). In het midden van het terrein staat de huidige boerderij (Fig. 1.2). Momenteel wordt het terrein rondom de boerderij gebruikt als stalling voor caravans. De hoogte van het maaiveld (geraadpleegd op www.ahn.nl) varieert van ca. 1,0 m +NAP (Normaal Amsterdams Peil) tot 2,0 – 2,5 m +NAP ter plaatse van de boerderij.

Fig. 1.2: De boerderij Binnendijk 11, gezien vanaf de Botlekweg zuidwestwaarts (bron: Street View , juni 2015).

1.4 Toekomstige situatie plangebied

Ter plaatse van het plangebied zal de aanloophelling aan de zuidzijde voor de tunnel onder Het Scheur (Nieuwe Waterweg) worden aangelegd (Fig. 1.3). Hiervoor hoeft de dijk langs het water niet te worden verplaatst omdat deze hier op de oever van Het Scheur ligt en de tunnel er onderdoor zal gaan. Ter plaatse van de tunnel zal de dijk, evenals de eronder liggende oeverzone wel (tijdelijk) worden afgegraven. Naast en parallel aan de A15 ligt een leidingenstraat en de nieuwe verbinding zal daar over- of onderdoor moeten gaan. De meest waarschijnlijke optie is er onderdoor omdat daarmee de helling vanuit de tunnel niet te groot wordt. Dit betekent dat de weg al beneden maaiveld zal opsplitsen in de verschillende toe- en afritten voor de A15. Verschillende van deze toe- en afritten zullen daarom ook ondergronds worden aangebracht. Het is op dit moment niet duidelijk hoe diep deze ingrepen zullen reiken. Waarschijnlijk zal in veel gevallen net tot aan of onder 0 m NAP worden gegraven. Verstoringen door heipalen, drainage en dergelijke zullen wel voorkomen maar daarvan is de locatie en omvang nog onduidelijk en daarom zijn deze hier buiten beschouwing gelaten.

Fig. 1.3: Het plangebied (rood kader) op het planontwerp van de Blankenburgverbinding (variant 8b, 2013)

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Ten behoeve van het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over bekende of verwachte archeologische waarden, alsmede over geologische, bodemkundige en historisch-geografische kenmerken van (de omgeving van) het plangebied.

In het kader van het bureauonderzoek zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Recente topografische kaarten (kadaster) en luchtfoto's (AeroGRID 1m via ArcMap)
- Actuele Hoogtebestand van Nederland (bron: AHN.nl)
- Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000 (geraadpleegd via Archis3)
- Geomorfologische Kaart Nederland (geraadpleegd via Archis3)
- Kadastrale minuutplan, verzamelminuut en oorspronkelijk aanwijzende tafels 1811 – 1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl)
- Historische kaarten uit de afgelopen 200 jaar (www.topotijdreis.nl)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK, geraadpleegd via Archis3)
- Archeologische waarnemingen, onderzoek- en vondstmeldingen (geraadpleegd via de database van Archis2 uit mei 2015)
- Gemeentelijke archeologische beleidskaart (BOOR 2005).

2.2 Landschap

Het plangebied ligt in een zone waar in de Late-Middeleeuwen vrijwel alle oudere sedimenten tot aan het pleistocene zand zijn geërodeerd. Vanaf het begin van de Late-Middeleeuwen nam de invloed van de zee sterk toe waarbij grote inbraakgeulen ontstonden. Vervolgens werden deze erosiegeulen weer opgevuld met nieuwe pakketten zand en klei. Deze nieuwe pakketten behoren tot het Laagpakket van Walcheren en zijn afgezet tot aan de complete bedijking van de polders van Rozenburg en Blankenburg in de 18e of 19e eeuw. De onderzijde van dit pakket reikt tot een diepte van -18 m NAP. De top ligt op ongeveer -5 tot -1 m NAP (afkomstig uit Wilbers/ Moerman 2013).

Fig. 2.1: Op de kaart van Christiaan Sgrooten uit 1573 ontbreken de eilanden Rozenburg en Blankenburg (rode ster) in de Maasmond.

De inbraken in de Late-Middeleeuwen vonden plaats via de riviermonding van de Maas. De rivier liep ongeveer ter hoogte van de huidige Nieuwe Waterweg en Het Scheur maar was een stuk breder. In de Maasbedding lagen twee eilanden: Rozenburg en Blankenburg. Het plangebied ligt op het eiland Blankenburg. De situatie in de Nieuwe tijd toen de Maas bedijkt was, wordt

weergegeven op historische kaarten uit de 16e en 17e eeuw. Op een kaart van Jacob van Deventer uit 1580 ontbreken de eilanden Rozenburg en Blankenburg nog. Op de kaart van Blaeu uit 1645 staan de beide eilanden weergegeven, nog gescheiden door het Sparregat (Fig. 2.4).

Tegenwoordig is weinig meer overgebleven van het natuurlijke landschap omdat het gebied in de 20e eeuw is ingericht als havengebied. Tussen 1960 en 1965 veranderde de situatie rond de boerderij ingrijpend toen de Polder Blankenburg als onderdeel van de Botlek werd omgevormd tot een industriegebied. Het gehele gebied werd onteigend en opgespoten met een vijf tot zes meter dik pakket zand, afkomstig uit de uitgegraven havens. Alleen de woonwijk Rozenburg en de boerderij Binnendijk 11 zijn gehandhaafd op een strook tussen de Botlekweg, die niet is opgespoten (Fig. 2.2). In de woonwijk en binnen het plangebied ligt het maaiveld op ongeveer 0,8 tot 1,0 m +NAP; ter plaatse van het opgespoten gebied op 4,5 tot 5,0 m + NAP. De boerderij zelf staat op een verhoging binnen het perceel met een maaiveldhoogte van ca. 2,0 m +NAP.

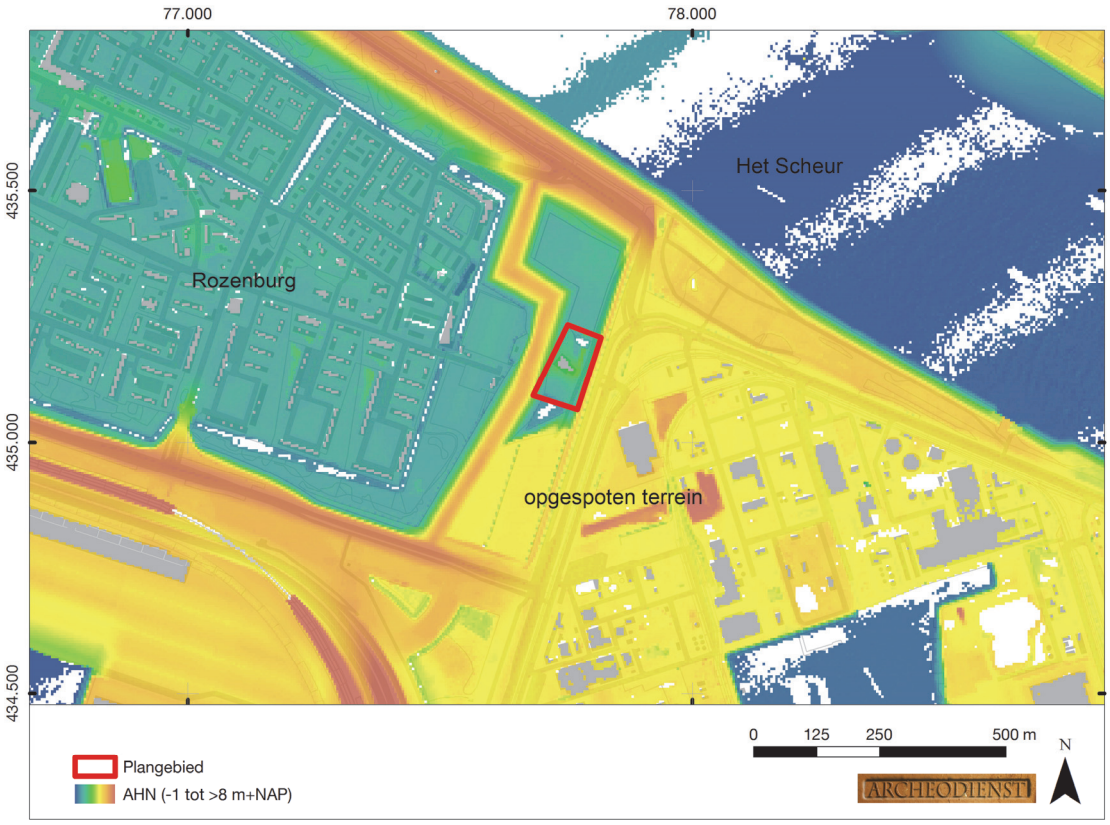

Fig. 2.2: Het plangebied op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (bron: www.ahn.nl).

2.3 Archeologie

Er zijn geen archeologische monumentterreinen of waarnemingen bekend binnen een straal van 1 km rondom het plangebied (Bijlage 4). In dit gebied is wel een aantal bureauonderzoeken uitgevoerd, echter in deze onderzoeken wordt aangegeven dat dit gebied een zeer lage archeologische verwachting heeft (Jansen 2006, Tolsma et al. 2012 en Tracébesluit A15 Maasvlakte- Vaanplein, II Toelichting). Deze verwachting is deels gekoppeld aan het feit dat het gebied in de jaren '60 van de 20e eeuw grotendeels is opgespoten met een enkele meters dik pakket zand en deels met het idee dat het landschap in dit gebied (voor het opspuiten) bestond uit ingepolderde afzettingen uit de Nieuwe tijd en dat er geen oudere geologische lagen meer voorkomen (Wilbers/ Moerman 2013).

Op de archeologische waarden- en beleidskaart van de gemeente Rotterdam is aan dit gebied een redelijke tot hoge verwachting toegekend vanaf 0 m NAP en dieper (Fig. 2.3). Dit betreft dus een archeologische verwachting onder het recent opgespoten zand.

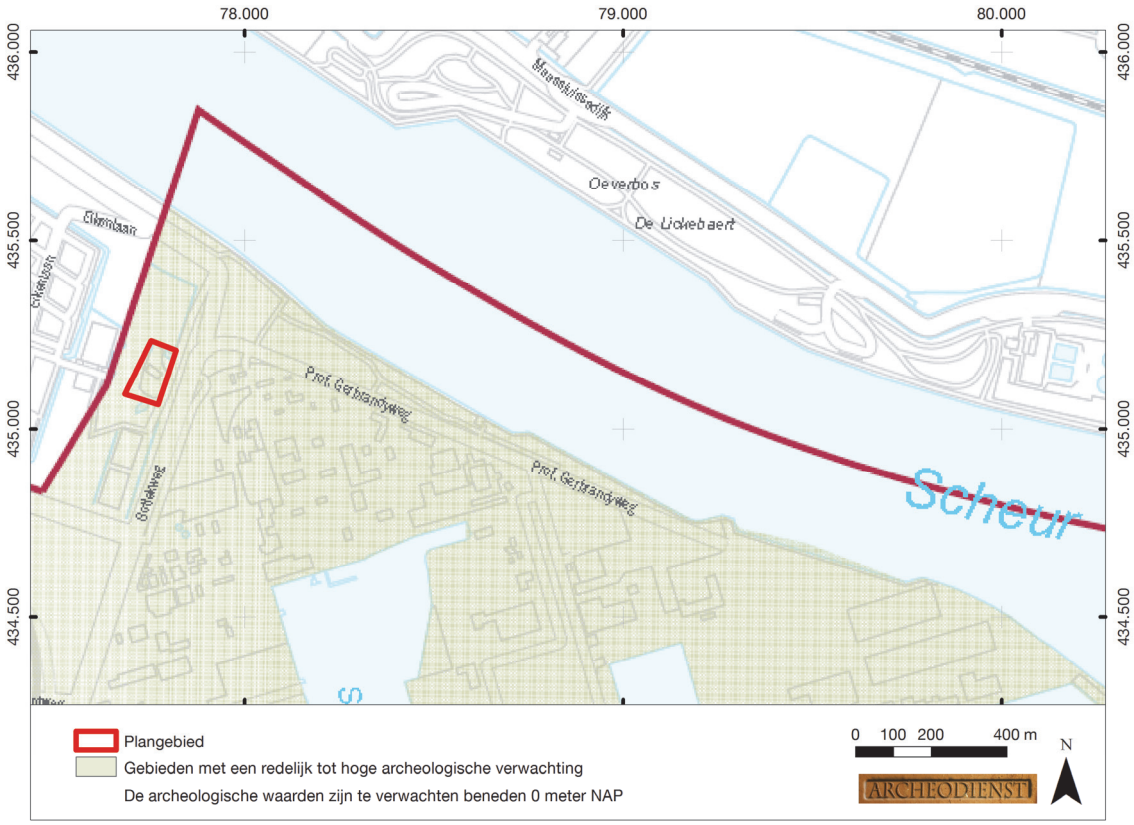

Fig. 2.3: Het plangebied op de waarden- en beleidskaart van de gemeente Rotterdam (BOOR 2005).

2.4 Historische geografie

Het plangebied ligt op het voormalige eiland Blankenburg. Dit eiland is in de loop van de 16e eeuw ontstaan als één van de zand- en kleiplaten in de toen nog brede, gezamelijke monding van de Oude Maas en de Merwede. Als onbedijkte platen ontbreken deze nog op een kaarten van Christiaan 's Groten uit 1573 (Fig. 2.1) en Jacob van Deventer uit 1580. In 1587 verleenden de Staten van Holland concessie aan enkele pioniers om de westelijk aangrenzende zandplaat van Rozenburg te ontginnen en te bedijken (Bijl 1960). Niet veel later zal ook de bedijking en ontginning van Blankenburg zijn begonnen, waaraan de naam van Willem Pietersz. Moerman is verbonden. Deze, afkomstig uit Blankenberge bij Brugge, zal zich kort na zijn in 1605 te Poortugaal gesloten huwelijk gevestigd hebben op het eiland dat naar zijn geboorteplaats werd vernoemd. Zijn huis stond aan de zuidzijde van het eiland (Fig. 2.4) waar vanaf het midden van de 17e eeuw zich de dorpskern van Blankenburg ontwikkelde.

In 1634 werd een begin gemaakt met het aaneensluiten van de los bedijkte eilandjes binnen een 'Generale Dijkage'. Deze omvatte in 1648 Blankenburg met het ten westen daarvan gelegen Oud-Rozenburg en de oostelijk aansluitende Ruigeplaat (). De gebieden direct ten noorden van het plangebied, de Langeplaat en het Kooiland, worden op een kaart uit 1697 van Gideon van Rest nog als onbedijkte platen los van de rest aangegeven, maar zijn kort daana eveneens bedijkt. In 1713 is de 'Generale Dijkage' namelijk afgerond en in 1727 wordt het bedijkte geheel verheven tot Ambachtsheerlijkheid van Rozenburg. Uit de daarbij gemaakte inventaris blijkt dat er dan al een boerderij aanwezig is in het plangebied.

Fig. 2.4: Op een kaart van Blaeu uit 1645 staan de beide eilanden weergegeven, nog gescheiden door het Sparregat. Aan de zuidzijde van Blankenburg staat een omwalde woonlocatie weergegeven: vermoedelijk de vestiging van Moerman.

In 1634 werd een begin gemaakt met het aaneensluiten van de los bedijkte eilandjes binnen een 'Generale Dijkage'. Deze omvatte in 1648 Blankenburg met het ten westen daarvan gelegen Oud-Rozenburg en de oostelijk aansluitende Ruigeplaat (Fig. 2.5). De gebieden direct ten noorden van het plangebied, de Langeplaat en het Kooiland, worden op een kaart uit 1697 van Gideon van Rest nog als onbedijkte platen los van de rest aangegeven, maar zijn kort daana eveneens bedijkt. In 1713 is de 'Generale Dijkage' namelijk afgerond en in 1727 wordt het bedijkte geheel verheven tot Ambachtsheerlijkheid van Rozenburg. Uit de daarbij gemaakte inventaris blijkt dat er dan al een boerderij aanwezig is in het plangebied.

De huidige boerderij is in 1826 verrezen op de resten van een voorganger, die het jaar daarvoor als gevolg van een blikseminslag afbrandde (historischrozenburg.nl, informatie R. de Jong). Van de voorganger, die dwars op de huidige boerderij zou hebben gestaan, is een kelder in het bestaande huis bewaard gebleven.

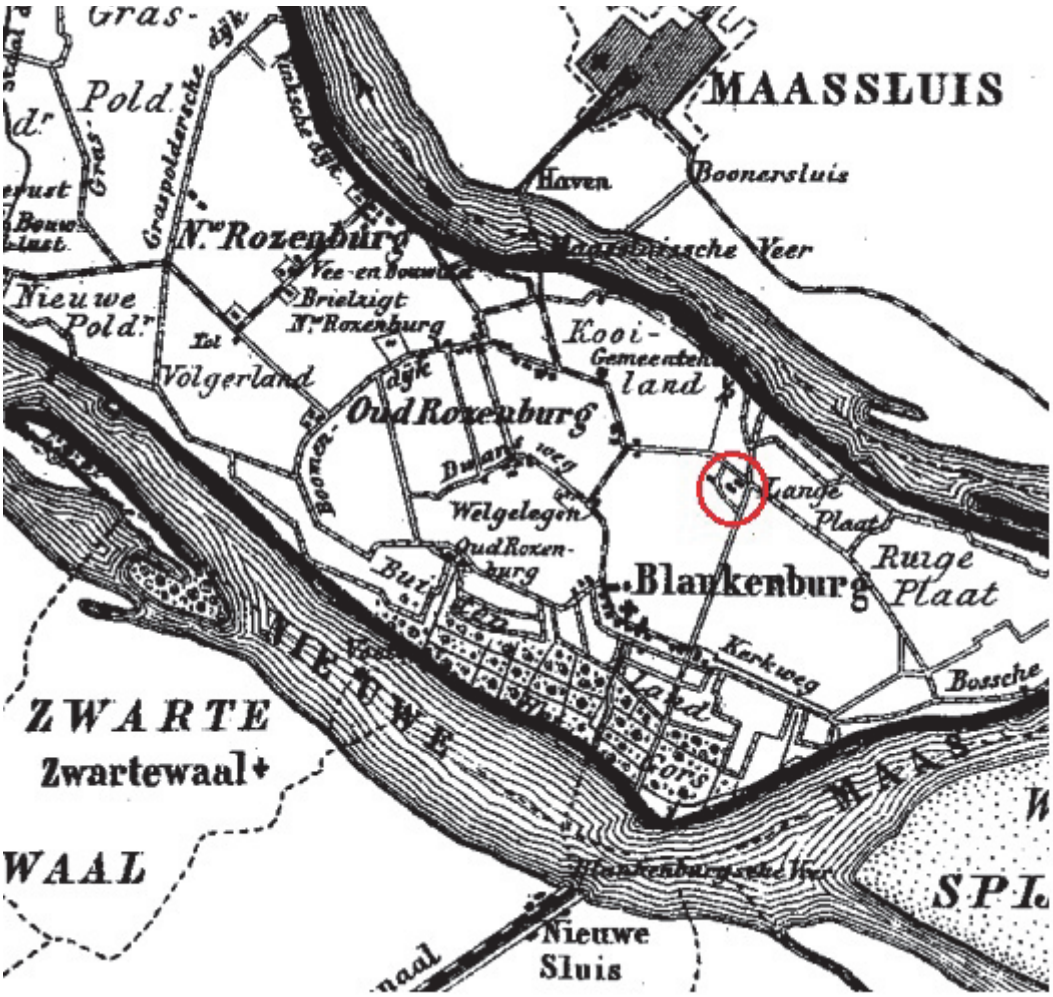

Fig. 2.5: Het eiland Rozenburg met de verschillende deelpolders in 1867 en het plangebied (in de rode cirkel).

Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 is te zien dat de boerderij óp de voormalige, binnenste ringdijk rond de polder Blankenburg ligt (Fig. 2.6). Het erf vormt één van de vijf grote boerderijcomplexen in de polder, die allen langs de dijk lagen rond een verder onbebouwd complex van akkers en weilanden. De twee boerderijen aan de zuidzijde van de polder lagen met de overige bebouwing van de dorpskern binnendijks. De drie aan de noordzijde lagen óp de ringdijk. De boerderij Binnendijk 11 ligt op de plaats waar de dijk tussen de Langeplaat en het Kooiland aansloot op de oudere ringdijk van Blankenburg (Fig. 2.5). Langs beide flanken van de dijk tussen Langeplaat en Kooiland lag een waterloop die bij het onderhavige erf eindigde. De bijna 20 meter brede waterloop aan de Kooilandzijde (Fig. 2.6 perceel nr 560) hoorde met het dijklichaam (perceelnr. 565 en 564) tot het land van Binnendijk 11, dat in het bezit was van akkerbouwer Simon Qualm (OAT behorende bij de Kadastrale minuut). Tot dit bezit hoorde ook een deel van de ringdijk van het erf tot aan dat van de volgende boerderij in het oosten en een weg met de naam ‘de Laan’, die vanaf het erf zuidwaarts het polderland doorkruiste naar één van beide boerenerven aan de zuidzijde. Ten westen van deze laan lag een blok van tien bouwlandpercelen met een breedte van ca. 350 meter en een lengte van ruim een kilometer, dat eveneens bij het erf hoorde. Vermoedelijk gaat de dijk waarop de boerderij Binnendijk 11 ligt, terug op de Generale dijkage uit het tweede kwart van de 17e eeuw. De vijf erven kunnen terug gaan tot een landinrichting die daarop rond of kort na het midden van de 17e eeuw volgde. Een andere mogelijkheid is dat de boerderij net als de andere erven op de noordelijke ringdijk daarop zijn aangelegd gebruik makend van de bestaande verhoging toen deze na de bedijking van Langeplaat en Kooidijk rond 1700 niet meer als primaire waterkering diende. Terwijl de Binnendijk ter plekke van de huisplaats in het plangebied op de kadastrale minuut uit 1811 1832

is onderbroken, is de dijk rond Langeplaat direct ten oosten van de huidige en toenmalige boerderij nog doorgetekend.

Fig. 2.6: Het plangebied op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl).

De boerderij die op de kadastrale kaart uit 1811-1832 is getekend op de locatie van de huidige boerderij, ligt in het tracé van de ringdijk met een lengte van bijna 60 meter, een breedte van ca. 9,5 meter en twee uitbouwen aan de noordzijde. Deze is smaller en aan de westzijde ca. 15 meter langer dan de huidige. Mogelijk is hier de in 1825 afgebrande voorganger weergegeven. Ten zuiden van het hoofdgebouw staan binnendijks een viertal hooibergen weergegeven en enkele kleinere bijgebouwen. Ten zuiden van het erf lag een stuk rietland (perceelnr 133) een tuin (perceelnr. 129) en enkele stroken hakhout (perceelnrs. 130 en 131). Ten oosten van het erf lag een boomgaard (perceel nr. 132) omgeven door een weg (perceelnr. 127).

Op topografische kaarten uit de late 19e en vroege 20e eeuw wordt ter plekke van de huidige boerderij een gebouw met ongeveer dezelfde lengte en breedte weergegeven (Fig. 2.7). De verbreding aan beide zijden van het achtergedeelte in het huidige gebouw ontbreekt nog. In het westelijke verlengde staat een los bijgebouw en aan de zuidzijde staat een tweede bijgebouw. De situatie rondom het gebouw is in grote lijnen ongewijzigd, al lijkt de boomgaard nu ten zuiden van de boerderij te liggen op de plaats van het vroegere rietland.

Een beeld van de situatie in deze periode geeft een foto van de boerderij uit ca. 1920, waarop de verbreding eveneens ontbreekt (Fig. 2.8). Op de topografische kaart uit 1940 zijn beide bijgebouwtjes verdwenen en vervangen door één, grotere schuur ten zuiden van het hoofdgebouw. Op de topografische kaart uit 1957 staat voor het eerst de verbreding van het hoofdgebouw aangegeven. Het is de vraag of daaruit afgeleid worden dat deze tussen 1940 en 1957 gebouwd is. De verbreding is te zien op een foto van de boerderij uit het derde kwart van de 20e eeuw (Fig. 2.9). Op de foto is ook het brede raam aan de zuidzijde van de voorgevel te zien, dat ten tijde van de foto uit ca. 1920 nog ontbrak. Terwijl de ramen op de verdieping nog de oorspronkelijke roedeverdeling hebben, is die van de ramen en deur op de begane grond gemoderniseerd. Deze verandering kan goed tussen 1940 en 1957 hebben plaatsgevonden. In dezelfde tijd zal ook het raam op de oosthoek van de zuidgevel zijn verbreed.

Tussen 1960 en 1965 veranderde de situatie rond de boerderij ingrijpend toen de Polder Blankenburg als onderdeel van de Botlek werd omgevormd tot een industriegebied. Het gehele gebied werd onteigend en opgespoten met een vijf tot zes meter dik pakket zand, afkomstig uit de uitgegraven havens. De hele infrastructuur van de polder Blankenburg inclusief de gelijknamige dorpskern verdween volledig. Alleen de boerderij Binnendijk 11 is gehandhaafd op een strook tussen de Botlekweg en de woonwijk Rozenburg, die niet is opgespoten (Fig. 2.2). Wel is de voormalige infrastructuur zoals wegen en sloten rondom de boerderij verdwenen. Op de hoogtekaart (Fig. 2.2) is te zien dat resten van de voormalige dijklichamen binnen het plangebied nog aanwezig zijn: met name van de Blankenburgse ringdijk ter plekke van de boerderij en vanaf de boerderij noordwaarts een ca. vijftig meter lang stuk van de dijk tussen Langeplaat en Kooiland.

Bij het gemeentearchief te Rotterdam zijn geen bouwtekeningen van de boerderij bekend (mededeling W. Bloemink).

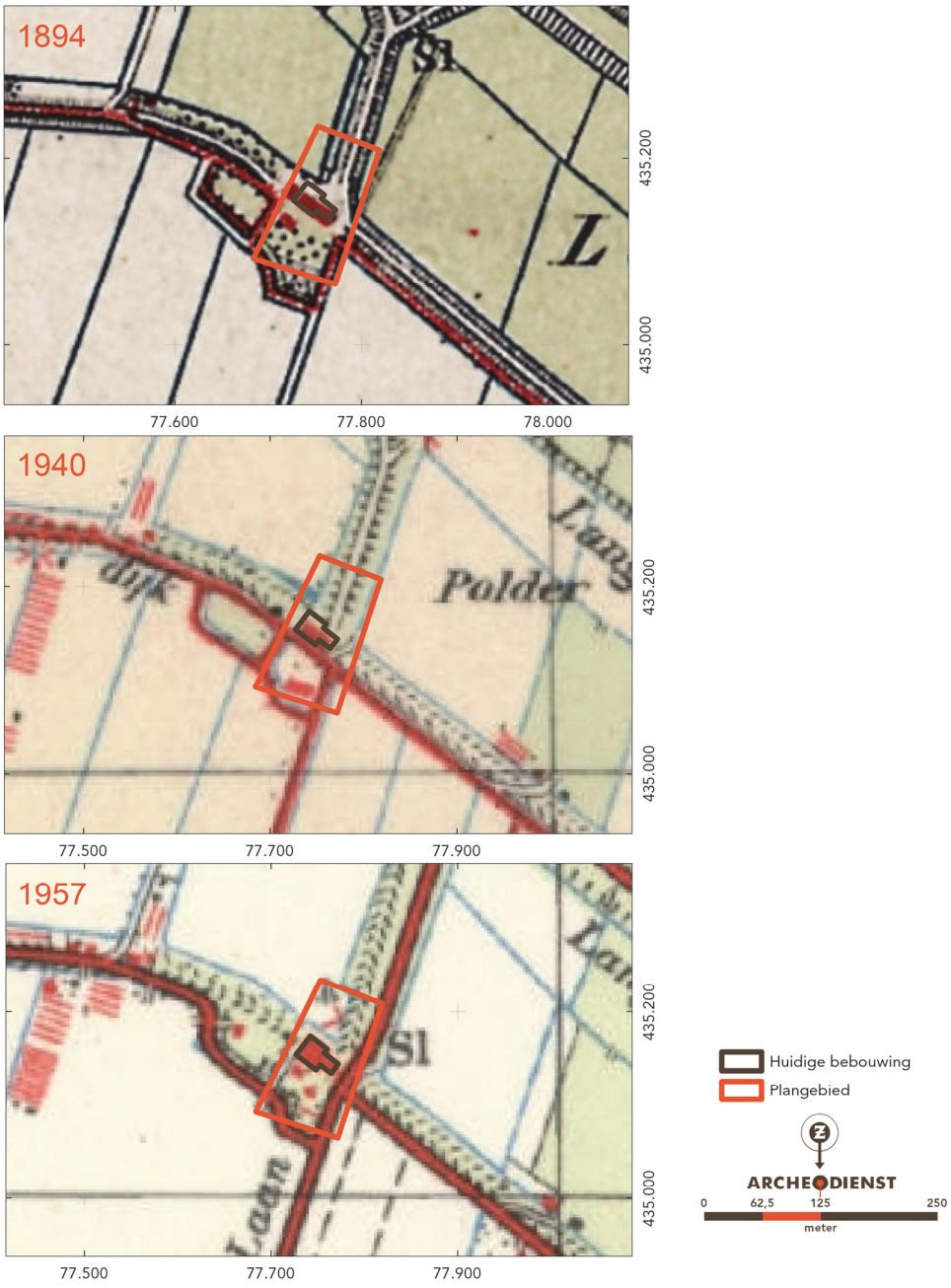

Fig. 2.7: Het plangebied op topgrafische kaarten sinds de late 19e eeuw (bron: www.topotijdreis.nl).

Fig. 2.8: Foto van de boerderij uit ca. 1920, gezien vanuit het zuidoosten (http://www.historischrozenburg.nl/boerderijen/binnendijk-11).

Fig. 2.9: Foto van het plangebied gezien vanuit het oosten in het derde kwart van de 20e eeuw.

2.5 Bodemverstoring

In het gebied ten oosten en zuiden van het plangebied is de oorspronkelijke bodem afgedekt met een meters dik zandpakket dat is opgespoten in de jaren '60 van de 20e eeuw. Het is onbekend of de oorspronkelijke bodem daaronder nog intact is. Het plangebied ligt echter in een zone waar geen ophoging heeft plaatsgevonden. Hier is het oorspronkelijke maaiveldniveau waarschijnlijk grotendeels intact. Bij de herbouw van de boerderij in 1826 zijn de funderingen en andere resten van de voorganger(s) vermoedelijk niet volledig verwijderd, mede gelet op het feit dat de oude kelder in de nieuwe boerderij is opgenomen. Naar verwachting is de omvang en mate van verstoring door latere verbouwingen van de boerderij en wijzigingen van de infrastructuur binnen het plangebied beperkt.

2.6 Specifieke archeologische verwachting

Op basis van historisch kaartmateriaal wordt binnen het plangebied een oud boerderijcomplex uit de Nieuwe tijd verwacht. Het betreft één van de vijf hoofdboerderijen van de voormalige polder Blankenburg, die teruggaat tot de 17e of vroege 18e eeuw.

1. Datering: het begin van de bewoning ligt tussen ca. 1600 en 1727; vermoedelijk rond of kort na het midden van de 17e eeuw. Rond en onder de bestaande boerderij worden resten van één, eventueel meer voorgangers verwacht met bijgebouwen en erfstructuren uit de 17e en 18e eeuw, alsmede resten van bijgebouwen en bewoningsactiviteiten vanaf de 19e eeuw.
2. Complextype: Nederzetting, huisplaats, verhoogd
3. Omvang: Op basis van historisch kaartmateriaal strekt de huisplaats zich uit over het midden- en zuidelijk gedeelte van het plangebied met een omvang van minstens ca. 4000 m^2.
4. Diepteligging: De archeologische resten zijn te verwachten vanaf het maaiveld tot anderhalf à drie meter daaronder. Eventueel dieper reikende sporen zijn niet uitgesloten.
5. Gaafheid en conservering: Naar verwachting is de omvang en de mate van verstoring van de bebouwings- en bewoningsresten uit de 17e - 18e eeuw door latere bodemingrepen beperkt..
6. Locatie/ligging binnen projectgebied: Bebouwingsresten uit de 17e t/m 19e eeuw zijn vooral in het middengedeelte van het plangebied te verwachten onder, ten westen en ten zuiden van de bestaande boerderij. In het zuidelijk deel van het plangebied zijn sporen van tuinen en de bijbehorende infrastructuur rond het erf te verwachten.
7. Uiterlijke kenmerken: ter plaatse van de huisplaats kunnen muurresten (baksteen), vloerresten, afvalkuilen, paalsporen (o.m. van hooibergen en schuurtjes), greppels, hooi- en mestkuilen en resten van paden en wegen aanwezig zijn, evenals ophogingslagen, die deels als dijk kunnen zijn opgebracht. Ten zuiden daarvan kunnen greppels, tuinbedden, kuilen en resten van wegen aanwezig zijn. Daarnaast kan vondstmateriaal aanwezig zijn in de vorm van fragmenten aardewerk, fragmenten metaal, gebruiksvoorwerpen e.d.
8. Mogelijke verstoringen: de huisplaats kan zijn aangetast/verdwenen door sloopwerkzaamheden en graafwerkzaamheden op de locatie.

Op basis van historisch kaartmateriaal worden binnen het plangebied resten van oude dijken uit de 17e – 18e eeuw verwacht, zowel van de voormalige ringdijk rond de polder Blankenburg (17e eeuw), als van de dijk die Langeplaat van Kooiland scheidde (ca. 1700).

1. Datering: De voormalige ringdijk rond Blankenburg is op zijn vroegst rond 1600 aangelegd, maar waarschijnlijk als onderdeel van de 'generale dijkage' tussen 1634 en 1648. De dijk tussen Kooiland en Langeplaat is naar verwachting rond 1700 aangelegd.
2. Complextype: Infrastructuur, dijk
3. Omvang: Resten van de dijk rond Blankenburg kunnen ter hoogte van de bestaande boerderij bewaard gebleven zijn over een lengte van 60 meter. Resten van de dijk rond Langeplaat kunnen eveneens over een lengte van 60 meter bewaard zijn gebleven.
4. Diepteligging: De resten kunnen direct onder het maaiveld verwacht worden in de hogere delen van het plangebied één tot anderhalve meter boven het omringende maaiveld.

Delen van de begeleidende grachten en sloten kunnen tot één of meerdere meters daaronder aanwezig zijn.

5. Gaafheid en conservering: De dijk rond Blankenburg is vermoedelijk gedeeltelijk geëgaliseerd voor de aanleg van de huisplaats en vervolgens aangetast door bebouwings- en bewoningsactiviteiten. De dijk rond Langeplaat is ter hoogte van de boerderij vermoedelijk gedeeltelijk geëgaliseerd. Van het gedeelte ten noorden daarvan is niet duidelijk of dit intact is tot de oorspronkelijke hoogte of na 1960 deels geëgaliseerd is. De voormalige gracht of brede waterloop ten westen daarvan is naar verwachting gedempt en niet of weinig verstoord.
6. Locatie/ligging binnen projectgebied: De dijk rond Blankenburg is ter hoogte van, en onder de bestaande boerderij te verwachten van oost naar west over het midden van het plangebied. De resten van de dijk rond Langeplaat en flankerende wateren zijn ten noorden daarvan in het noordoosten van het plangebied te verwachten.
7. Uiterlijke kenmerken: Als resten kunnen in één of meerdere fasen opgebrachte grondpakketten verwacht worden evenals gedempte waterlopen.
8. Mogelijke verstoringen: De dijk rond Blankenburg is vermoedelijk deels of volledig geëgaliseerd voor de aanleg van de huisplaats en vervolgens aangetast door bebouwings- en bewoningsactiviteiten. De dijk rond Langeplaat is ter hoogte van de boerderij vermoedelijk gedeeltelijk geëgaliseerd. Ook het gedeelte ten noorden kan na 1960 deels geëgaliseerd zijn. Ter plekke van de vijver in het noorden van het plangebied is deze dijk naar verwachting verdwenen.

3 Bouwhistorisch onderzoek

Wijnand Bloemink

Op 16 augustus 2016 heeft de auteur het bouwhistorische onderzoek aan de Binnendijk 11 in Botlek uitgevoerd. Omdat het pand nu pas beschikbaar kwam, kon het onderzoek niet eerder uitgevoerd worden. Door de slechte gezondheid van de bewoonster was een interview met haar niet mogelijk.

Met dank aan Has Bakker van Rijkswaterstaat voor de documentatie en tekeningen en aan Jeroen Moormann van het Rijksvastgoedbedrijf die gezorgd heeft voor het openen van de boerderij en een lift naar Den Haag.

Volgens het stadsarchief Rotterdam zijn er geen bouwtekeningen aanwezig, toch blijkt uit de documentatie van Rijkswaterstaat dat de huidige schuur/bedrijfsdeel in 1938 geheel nieuw is gebouwd. Rijkswaterstaat heeft ook een aantal tekeningen (van zeer slechte kwaliteit) waarvan de status onduidelijk is en die op onderdelen afwijken van de tegenwoordige situatie. Hiervan is gebruik gemaakt om de plattegronden te kunnen schetsen.

De beschrijving en een samenvatting van de bouwgeschiedenis worden aan het einde van dit hoofdstuk gevolgd door een groot aantal illustraties.

3.1 Beschrijving

De boerderij Binnendijk 11 in Botlek (Rozenburg) bestaat uit een woongedeelte en een veel breder bedrijfsdeel of schuur, beide onder één zadeldak met topgevels (Fig. 3.1 t/m Fig. 3.8). Het laatste werd in 1938 geheel nieuw gebouwd met een vijfbeukig houtskelet en schoon metselwerk aan de buitenzijde. Het bestaat uit een zeer grote open deel en stallen in de zijbeuken. Het houtskelet is opgebouwd uit met ijzeren bouten aan elkaar gekoppelde houten onderdelen (Fig. 3.9 t/m Fig. 3.11).

De bouwgeschiedenis van het woonhuis is gecompliceerd en zal hieronder worden behandeld. Het woonhuis beslaat een rechthoekige plattegrond, bijna vierkant en de constructie maakt veel duidelijk over de ruimtelijke opbouw. Het woonhuis is door dragende muren evenwijdig aan de voorgevel in drieën gedeeld (Fig. 3.12). De verdiepingsbalklagen lopen van de voorgevel via deze muren naar de scheidingsmuur met de deel. Ze zijn enkelvoudig en voor een deel onversierd. Van de drie vakken omvat het eerste vak rechts de kelder met een tongewelf (ruimte -1/1) (Fig. 3.13 t/m Fig. 3.16) en daarboven een opkamer (0/1) (Fig. 3.17), daarnaast links een smalle marge met het trapje naar de opkamer en naar de zolder (0/2) (Fig. 3.18 t/m Fig. 3.20). Tussen de zoldertrap en de opkamer is een houten (kasten)wand. Links naast de trap de gang (0/3) (Fig. 3.21 en Fig. 3.22) en geheel links de woonkamer (0/4) (Fig. 3.23 t/m Fig. 3.25).
Het tweede vak heeft van rechts naar links de keuken (0/5) (Fig. 3.26 t/m Fig. 3.29) en een hal met daarin een grote schouw waarin een broodoventje en een wasketel zijn ingebouwd (0/6) (Fig. 3.30 t/m Fig. 3.36). Ongetwijfeld was dit het oorspronkelijke keukenvertrek. De scheidingswand is van hout. Links van de schouw een smalle marge waarin minstens één bedstede heeft gezeten (0/7) (Fig. 3.37 en Fig. 3.38) en een achterkamer (0/8) (Fig. 3.39 en Fig. 3.40). Ook hier is de scheidingswand van hout.
Het derde vak omvat de entree (0/9) (Fig. 3.41 t/m Fig. 3.43) met recent ingebouwde wc en doucheruimte ((0/10) (Fig. 3.44 en Fig. 3.45) en een ruimte waarin vroeger een karnmolen heeft gestaan (0/11) (Fig. 3.46 en Fig. 3.47). Tegenwoordig staat hier een trapladder naar de zolder van het tweede en derde vak. De scheidingswand tussen 0/9 en 0/11 is van hout. Behalve de dragende dwarsmuren zijn alleen de gangmuren en de wand waartegen de schouw is gemetseld van steen, de recente douche niet meegerekend. Op enkele plaatsen zijn de balken versierd met een duivejager profiel, dat we kennen uit de 18de eeuw, maar dat in de late 19de eeuw een ware revival doormaakte (Fig. 3.48). Ze zitten in de woonkamer, behoudens het linker deel waar een zelfstandig vertrek was, in de achterkamer en in de oude keuken, nu hal. Dus in de wat meer representatieve woonvertrekken.

De zoldertrap (0/2) komt uit op de eerste verdieping in het eerste vak. De scheidingsmuur met het tweede vak is geheel gesloten en vormt een brandmuur met schoorsteenkanalen. De ruimte waarin de trap uitkomt rechts heeft een onbestemd karakter, kent drie niveaus en loopt als vliering over de kamers en gang heen (1/1) (Fig. 3.49 t/m Fig. 3.53). De gang tegen de brandmuur loopt naar links (1/2) (Fig. 3.54 en Fig. 3.55) en ontsluit twee tegen de voorgevel gelegen slaapkamers met houten wanden (1/3) (Fig. 3.56 en Fig. 3.57) en (1/4) (Fig. 3.58 en Fig. 3.59).
De trapladder in 0/11 (Fig. 3.46) komt uit in een langwerpige ruimte links tegen het dakvlak van het huis (1/6) (Fig. 3.60 en Fig. 3.61). De scheidingswand tussen het tweede en derde vak is op zolderniveau niet aanwezig. Een houten wand scheidt deze ruimte van een grote zolderruimte (1/5) die geheel naar de schuur open is (Fig. 3.62 t/m Fig. 3.64).

3.2 Bouwgeschiedenis

De onderzochte boerderij lag oorspronkelijk op de Binnendijk, de noordelijke begrenzing van de polder Blankenburg die rond 1600 moet zijn ingepolderd. De oudste aanwijzing voor een boerderij op de plaats van het latere Binnendijk 11 is te vinden op een kaart uit 1645 getekend door Lenaert Cornz. Koutter, gezworen landmeter van Voorne, die bewaard wordt in het Nationaal Archief in Den Haag.[1] Van de hand van dezelfde landmeter is een oudere gedetailleerde kaart van 1625 bewaard gebleven, waarop het gebied langs de Binnendijk nog onbebouwd is. De eerste boerderij moet dus tussen 1625 en 1645 zijn gebouwd.
De situatie rondom de boerderij in 1645 is gelijk aan het beeld dat we op latere kaarten zien en dat pas na de Tweede Wereldoorlog ingrijpend zou veranderen (Fig. 3.65, Fig. 3.66 en Fig. 3.70). De boerderij lag op de Binnendijk die de polder Blankenburg scheidde van de ten noorden daarvan gelegen polders Kooiland (west) en Lange Plaat (oost), op de onderhavige kaart nog 'Buytenlandt van Blankenburg' genoemd. Op het dijklichaam lag een weg die de verschillende boerderijen ontsloot. De Binnendijk liep hier globaal van zuidoost naar noordwest en boog ten westen van Binnendijk 11 naar het zuiden in de richting van het latere dorpje Rozenburg. Aan de noordzijde sloot een dwarsdijk met een weg aan – de Kooilandsedijk die Kooiland van de Lange Plaat scheidde. Naar het zuiden liep een lange rechte weg die bij het eveneens latere dorpje Blankenburg uit kwam en die op jongere kaarten Lange Laan heette. De boerderij lag dus bij een kruising van wegen met een omvangrijk erf in het zuidwestelijke kwadrant. De boerderij is getekend met een trapgevel en was dus mogelijk al van steen, hoewel de schets te summier is om veel conclusies uit te trekken. Opmerkelijk is wel dat er duidelijke verschillen zijn tussen de op de kaart getekende boerderijen. Mogelijk heeft de anonieme tekenaar toch geprobeerd een realistisch beeld te schetsen. Er is een bijgebouwtje en ten zuiden van de boerderij staan twee kapbergen. De oriëntatie van het gebouw is gelijk aan die op latere kaarten en ook aan de huidige boerderij, evenwijdig aan de Binnendijk. Dat was gezien de beperkte ruimte op de kruin van de dijk natuurlijk ook het meest praktisch.

Een tweede kaart waarop de boerderij prominent voorkomt is de kaart van het eiland Rozenburg, opgemaakt in opdracht van de Staten van Holland in 1727 (Fig. 3.67).[2] Ook hier is de boerderij zelf summier weergegeven als een langgerekt gebouw. Naast de boerderij staan inmiddels drie kapbergen en twee kleine bijgebouwtjes. Het erf is gedetailleerd weergegeven en heeft zoveel overeenkomsten met de kadastrale minuut uit 1832 dat we de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel uit dat jaar wel durven gebruiken om de verschillende onderdelen te benoemen. Links tegen de dijk ligt een grote boomgaard, door water omsloten. Dit water verbreedt zich naar rechts, ter hoogte van de boerderij tot een vijver. Deze benaming is hier op de kaart uit 1727 ingeschreven. Rechts onder de vijver tegen de Lange Laan ligt een tuin, eveneens door water omsloten. Het hele erf wordt aan de zuidzijde begrensd door een strook hakhout tussen de genoemde waterpartijen en een poldersloot.

[1] *http://www.europeana.eu/portal/nl/record/2048319/providedCHO_4_VTH_d1e74314.html.*
[2] *Streekarchief Voorne-Putten Rozenburg, kaart 146.*

Met de instelling van het kadaster in 1832 zijn we ruim honderd jaar verder en is er aan de hoofdopzet van het erf maar weinig veranderd (Fig. 3.68 en Fig. 3.69).[3] Het aantal kapbergen is inmiddels aangegroeid tot vier en er staan drie bijgebouwen. De tuin en boomgaard zijn er nog, maar de vijver is inmiddels dichtgegroeid en verworden tot 'rietland'. Ook de poldersloot blijkt een weg te zijn geworden met bomen en ook de andere watertjes zijn veranderd in stroken hakhout. De boerderij is eigendom van de bouwman Simon Qualm die ook verschillende weilanden op de Lange Plaat bezat, de boerderij zal dus in hoofdzaak een melkveebedrijf zijn geweest.

Met het boerderijgebouw zelf beginnen echter de problemen. Volgens de Historische Vereniging Rozenburg zou de huidige boerderij zijn gebouwd in 1826 nadat de oude boerderij na een blikseminslag was uitgebrand.[4] Dat zou betekenen dat deze boerderij op de minuut nog maar zes jaar oud was en dat de contouren overeen zouden moeten komen met het huidige gebouw (Fig. 3.71). Dat lijkt er echter niet op. De op de minuut getekende boerderij is een langgerekt gebouw, globaal oost-west met aan de noordzijde een aantal aanbouwen: de voorgevel is verbreed met nog eens een kleinere aanbouw rechts daarvan. En ook iets naar achter zien we een bijna vierkante aanbouw. Vooral de kleine aanbouw tegen de voorgevel lijkt een latere toevoeging. We hebben dus waarschijnlijk te maken met een gegroeid beeld dat niet in een keer is gebouwd. De huidige boerderij bestaat uit een rechthoekig woongedeelte met een jonger en breder stalgedeelte uit 1938. Nu is het niet eenvoudig de maatvoering van de huidige en de getekende boerderij te vergelijken. Toch lijkt de bestaande boerderij ten opzichte van de tekening opvallend breed. Ook bouwhistorisch zijn er argumenten dat de hypothese van de historische vereniging niet kan kloppen. De architectuur van de geveltop voor wijst eerder op een datering rond 1860 dan in 1826. Daarbij komt dat de begane grond aan de buitenzijde is gepleisterd. Een bewuste keuze voor een bepaald soort architectuur lijkt hier niet aan de orde. Eerder zal het de bedoeling zijn geweest ongewenste bouwsporen ontstaan door het inhakken en dichtmetselen van vensters aan het zicht te onttrekken. Ook constructief zijn er aanwijzingen dat de tegenwoordige boerderij een verbouwing is van een oudere. De dwars geplaatste jukken van de kapconstructie horen duidelijk bij de geveltop, maar passen slecht bij de verdiepingsbalklagen. Deze lopen allemaal van voor naar achter waardoor het noodzakelijk was de benen van de jukken op lange sloffen te zetten.
Als we echter het beeld uit 1832 vergelijken met de plattegrond van de huidige boerderij dan zijn er duidelijke parallellen te trekken. Uitgaande van de gedachte dat de kelder met opkamer tot de oudste fase behoren en dat de tegenwoordige keuken later is toegevoegd, ontstaat een beeld dat behoorlijk lijkt op dat van de minuut van 1832. Dat de keuken een toevoeging is blijkt uit het feit dat de hal, nu geheel inpandig met zijn grote schouw zeer waarschijnlijk de oude keuken is en dat deze rechts een buitengevel had. Binnen deze gedachte omvat het woongedeelte van de boerderij de eerste twee vakken. Het derde vak heeft dienstruimten die al dicht bij het boerenbedrijf staan: de ruimte met de karnmolen en de huidige entree was dan waarschijnlijk de spoelkeuken. Hier bevindt zich een regenbak die nog toegankelijk is (Fig. 3.72 en Fig. 3.73).
Rond 1860 werd met de breedte van de voorgevel als uitgangspunt de rechter zijgevel recht getrokken en kreeg de boerderij voor een nieuwe geveltop en een nieuwe kapconstructie. Ook het aanbouwtje geheel rechts zal toen zijn gesloopt, maar in het interieur van het woonhuis bleef veel bij het oude. Het stalgedeelte zal toen ook geheel zijn vernieuwd en verbreed, waardoor veel meer vee kon worden gestald. Hiervan is echter door de nieuwbouw van 1938 niets meer over.
Hoe de boerderij van 1832 zich verhoudt tot de brand van 1826 blijft dan onduidelijk. Of de brand was minder ingrijpend, of men heeft in 1826 de oude situatie herbouwd. Nader onderzoek in het gebouw zelf, vooral het ontpleisteren van muurgedeelten, zou daarover uitsluitsel kunnen geven. Duidelijke stilistische kenmerken die onderdelen scherp kunnen dateren zijn er niet, dus theoretisch zouden delen van het gebouw evengoed 18de-eeuws als vroeg 19de-eeuws kunnen zijn. En het muurwerk van bijvoorbeeld de kelder mogelijk nog ouder.

[3] *RCE, Kadastrale minuut Rozenburg, Sectie C, tweede blad en Sectie B, achtste blad. Doordat de boerderij op de grens van drie kaartbladen ligt, is het gebouw zelf twee maal getekend.*
[4] *http://www.historischrozenburg.nl/boerderijen/binnendijk-11*

Fig. 3.1: De boerderij van het noordoosten.

Fig. 3.2: De zuidoosthoek van de boerderij.

Fig. 3.3: De geveltop uit rond 1860.

Fig. 3.4: De gezaagde versiering van de windveren van de voorgevel.

Fig. 3.5: De schuur uit 1938 (1).

Fig. 3.6: De schuur uit 1938 (2).

Fig. 3.7: De schuur uit 1938 (3).

Fig. 3.8: De schuur uit 1938 (4).

Fig. 3.9: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (1).

Fig. 3.10: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (2).

Fig. 3.11: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (3).

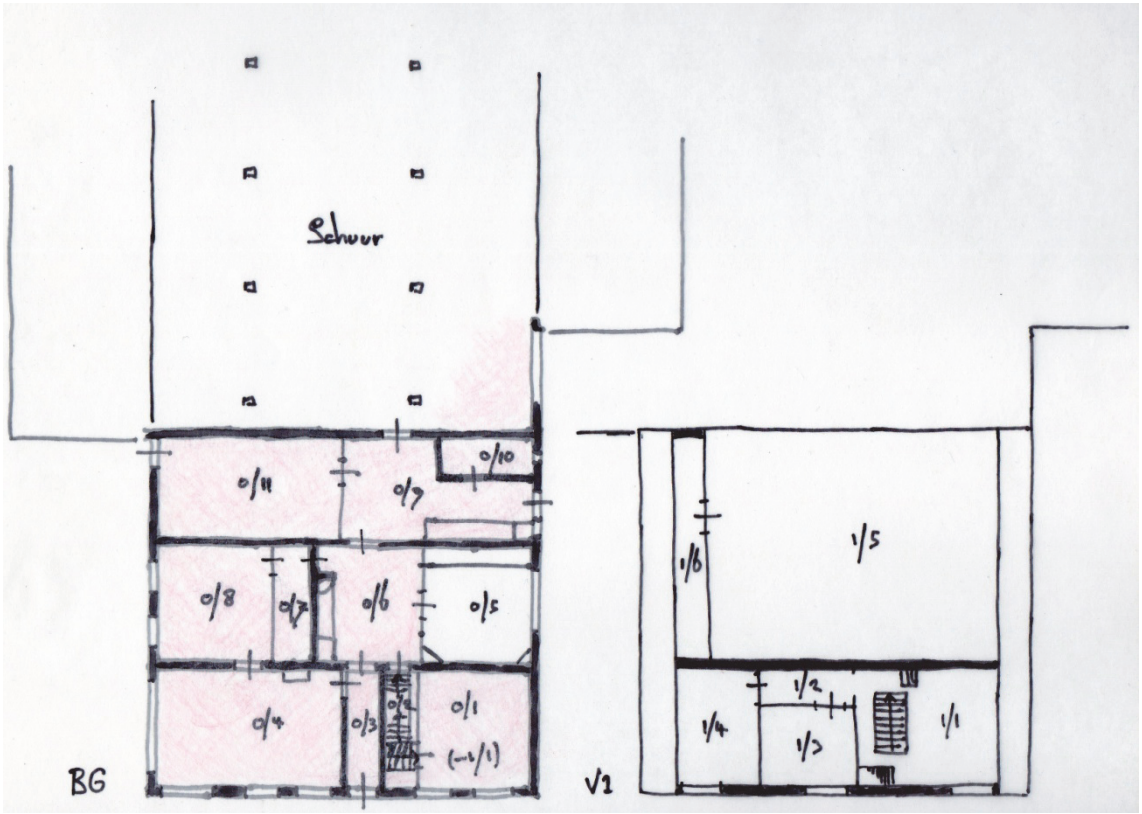

Fig. 3.12: De plattegronden met de ruimtenummers. De contouren van de schuur uit 1938 zijn summier aangegeven. Het roze ingekleurde gedeelte behoorde waarschijnlijk tot de boerderij die op de minuut van 1832 is afgebeeld.

Fig. 3.13: De kelder (ruimte -1/1) (1).

Fig. 3.14: De kelder (ruimte -1/1) (2).

Fig. 3.15: De kelder (ruimte -1/1) (3).

Fig. 3.16: De kelder (ruimte -1/1) (4).

Fig. 3.17: De opkamer (ruimte 0/1)

Fig. 3.18: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (1).

Fig. 3.19: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (2).

Fig. 3.20: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (3).

Fig. 3.21: De gang (ruimte 0/3) (1).

Fig. 3.22: De gang (ruimte 0/3) (2).

Fig. 3.23: De woonkamer (ruimte 0/4) (1).

Fig. 3.24: De woonkamer (ruimte 0/4) (2).

Fig. 3.25: De woonkamer (ruimte 0/4) (3).

Fig. 3.26: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (1).

Fig. 3.27: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (2).

Fig. 3.28: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (3).

Fig. 3.29: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (4).

Fig. 3.30: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (1).

Fig. 3.31: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (2).

Fig. 3.32: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (3).

Fig. 3.33: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (4).

Fig. 3.34: De wasketel in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6).

Fig. 3.35: De broodoven in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (1).

Fig. 3.36: De broodoven in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (2).

Fig. 3.37: De voormalige bedstedewand tussen de grote schouw in de hal en de achterkamer (ruimte 0/7) (1).

Fig. 3.38: De voormalige bedstedewand tussen de grote schouw in de hal en de achterkamer (ruimte 0/7) (2).

Fig. 3.39: De achterkamer (ruimte 0/8) (1).

Fig. 3.40: De achterkamer (ruimte 0/8) (2).

Fig. 3.41: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (1).

Fig. 3.42: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (2).

Fig. 3.43: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (3).

Fig. 3.44: De moderne douche/wc (ruimte 0/10) (1).

Fig. 3.45: De moderne douche/wc (ruimte 0/10) (2).

Fig. 3.46: De karnruimte (ruimte 0/11) (1).

Fig. 3.47: De karnruimte (ruimte 0/11) (2).

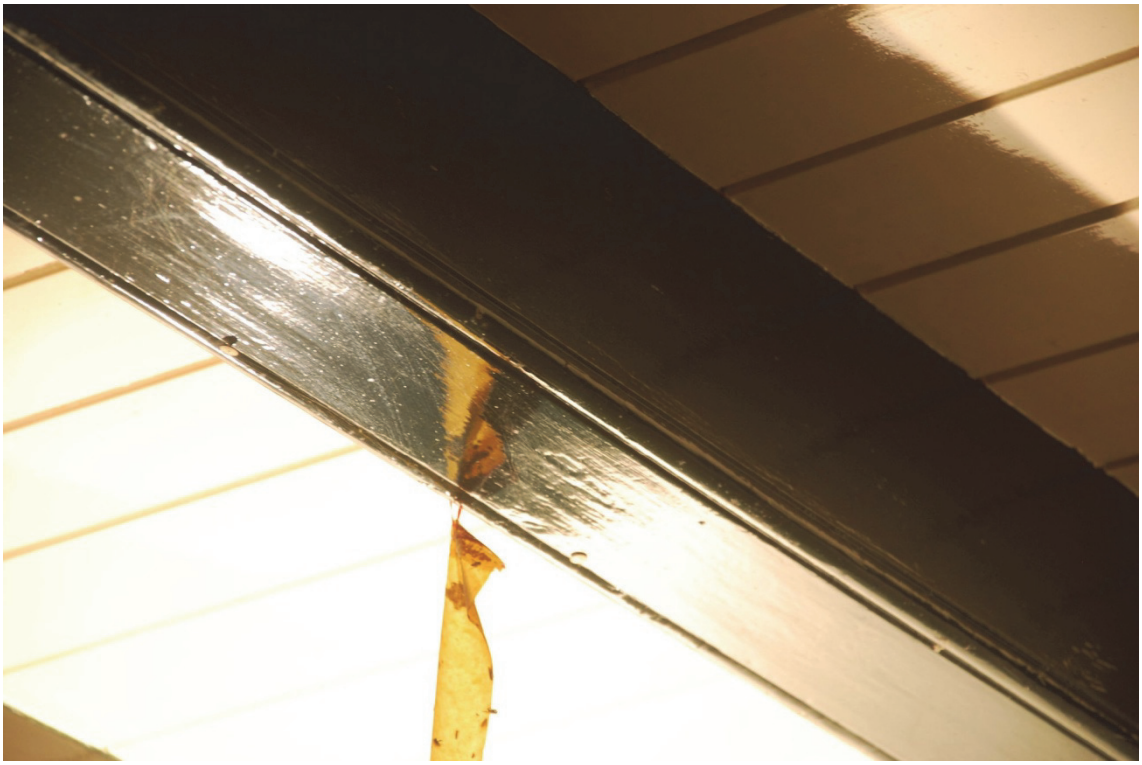

Fig. 3.48: Een balk versierd met een duivejagerprofiel in de achterkamer.

Fig. 3.49: Ruimte 1/1 (1).

Fig. 3.50: Ruimte 1/1 (2).

Fig. 3.51: Ruimte 1/1 (3).

Fig. 3.52: Ruimte 1/1 (4).

Fig. 3.53: Ruimte 1/1 (5).

Fig. 3.54: Het gangetje (ruimte 1/2) (1).

Fig. 3.55: Het gangetje (ruimte 1/2) (2).

Fig. 3.56: Kamer (ruimte 1/3) (1).

Fig. 3.57: Kamer (ruimte 1/3) (2).

Fig. 3.58: Kamer (ruimte 1/4) (1).

Fig. 3.59: Kamer (ruimte 1/4) (2).

Fig. 3.60: Ruimte 1/6 met stokken om de was te drogen (1).

Fig. 3.61: Ruimte 1/6 met stokken om de was te drogen (2).

Fig. 3.62: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (1).

Fig. 3.63: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (2).

Fig. 3.64: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (3).

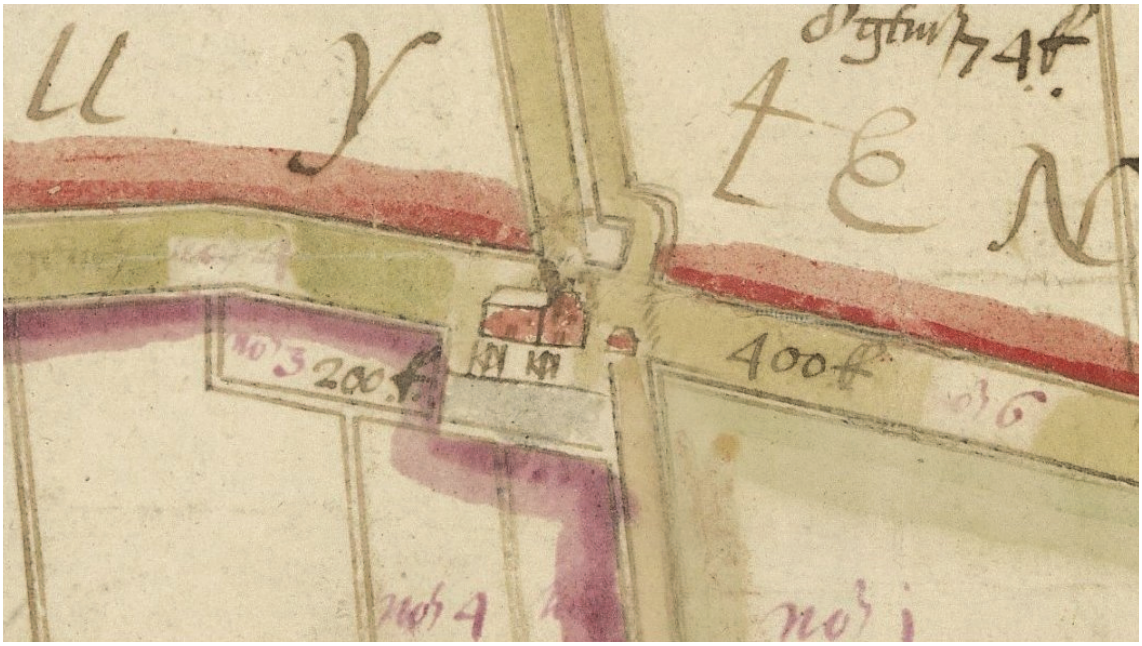

Fig. 3.65: Detail met de onderzochte boerderij van een kaart uit 1645 getekend door de landmeter Lenaert Corneliss. Koutter. Nationaal Archief, inv. nr. 2101.

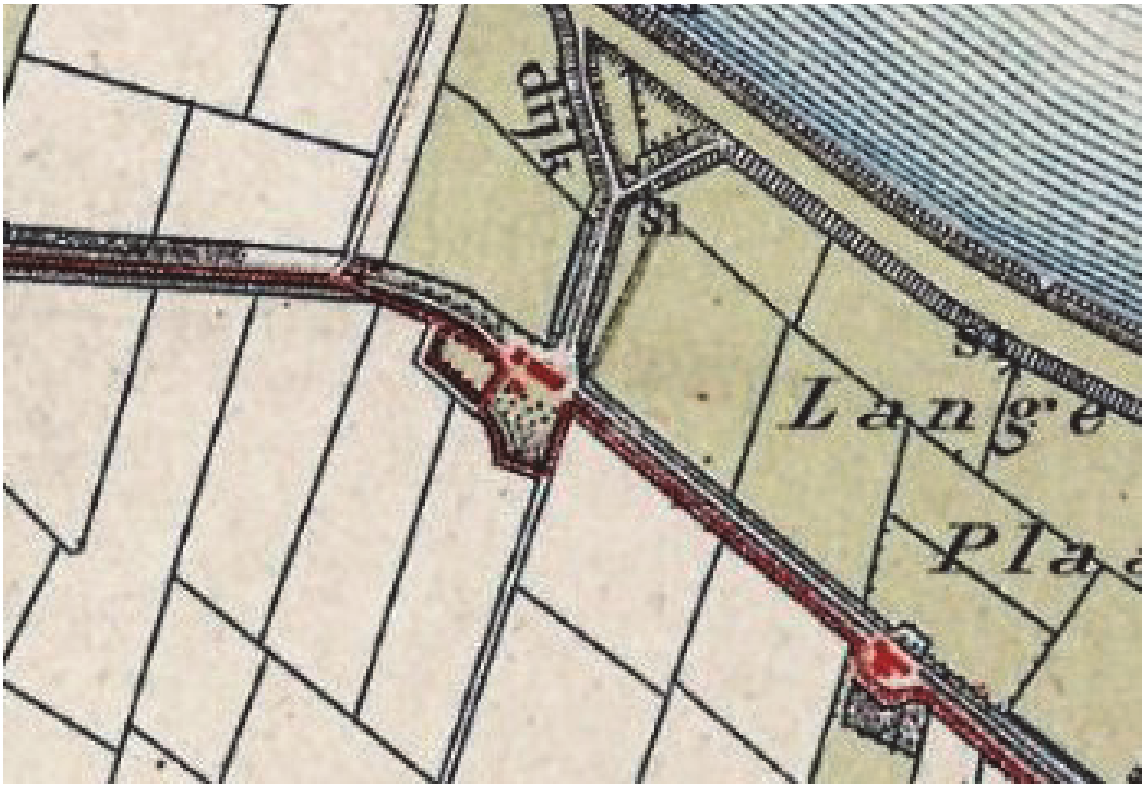

Fig. 3.66: Op een topografische kaart van 1894 is de situatie nog heel herkenbaar. Bron: Topotijdreis.nl.

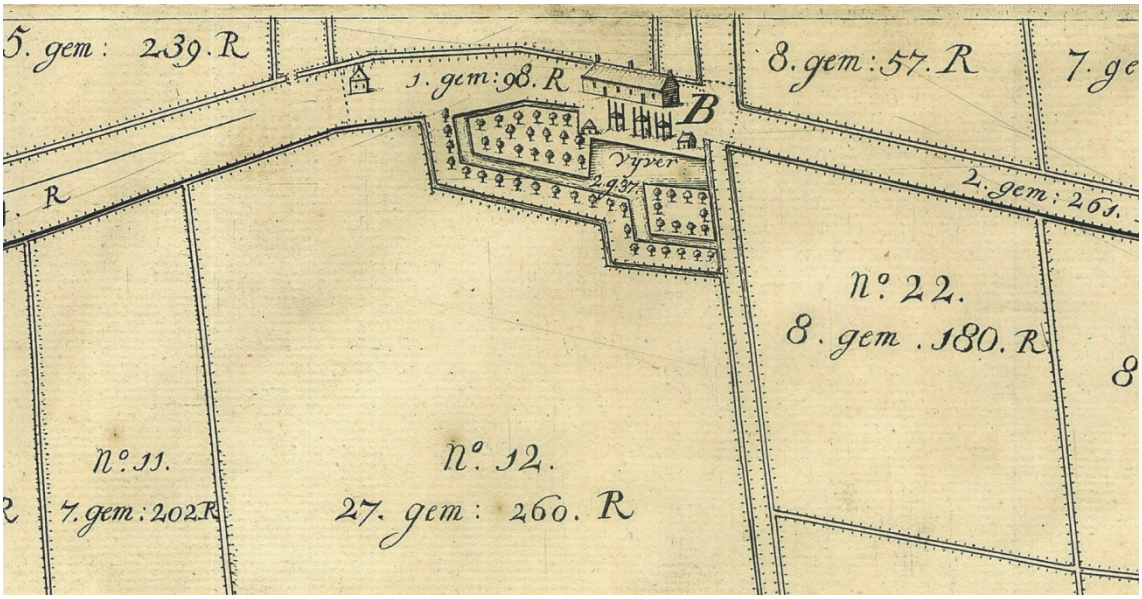

Fig. 3.67: Detail van een kaart van het eiland Rozenburg opgemaakt in 1727 in opdracht van de Staten van Holland. Streekarchief Voorne-Putten. Blad 7.

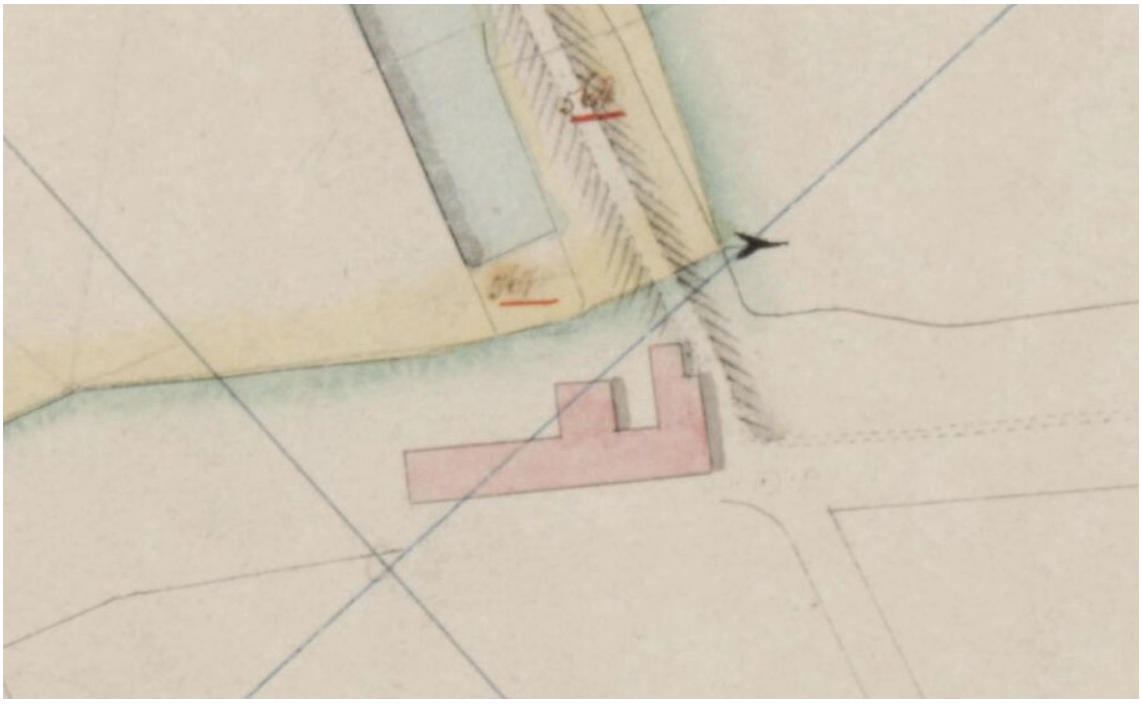

Fig. 3.68: De boerderij op de kadastrale minuut van 1832. Rozenburg, Sectie B Blad 8.

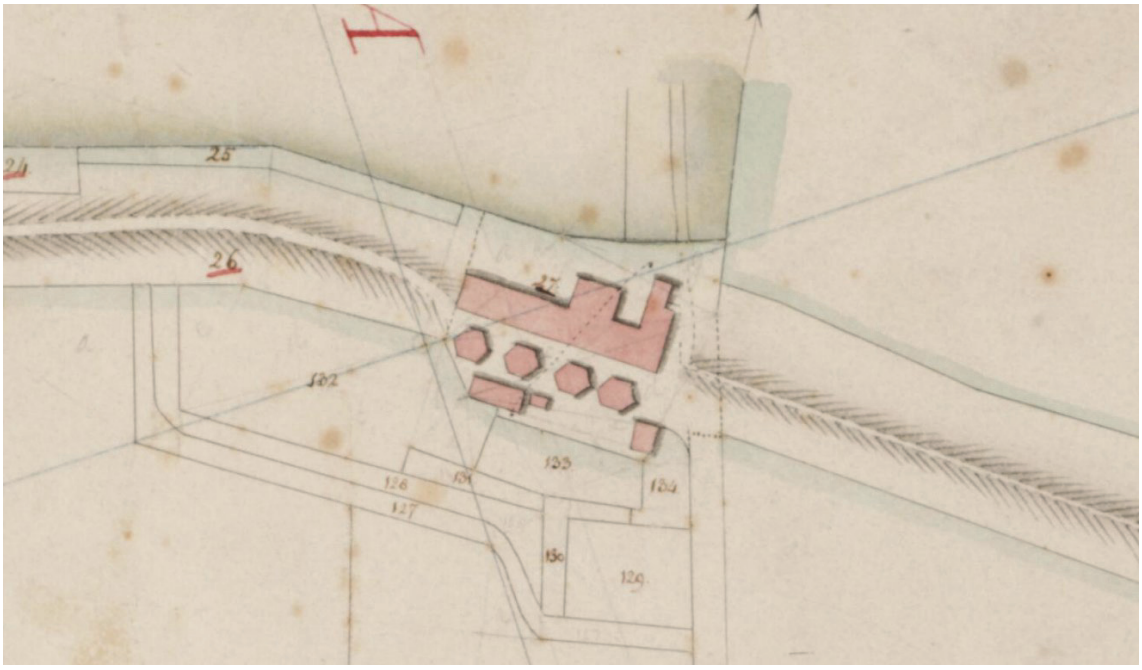

Fig. 3.69: De boerderij op de kadastrale minuut van 1832. Rozenburg, Sectie C Blad 2.

Fig. 3.70: De boerderij van het oosten gezien. Jaren ’50. Het gedeelte van de Binnendijk op de voorgrond werd voor 1960 aan de Botlekweg opgeofferd. Bron: Website Historische Vereniging Rozenburg.

Fig. 3.71: De boerderij begin 20ste eeuw. Het beeld vertoont gaaf de situatie die rond 1860 ontstond. Alle roedeverdelingen van de vensters zijn nog aanwezig. Bron: Website Historische Vereniging Rozenburg.

Fig. 3.72: De regenbak in de spoelkeuken (ruimte 0/9) (1).

Fig. 3.73: De regenbak in de spoelkeuken (ruimte 0/9) (2).

Fig. 3.74: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (1).

Fig. 3.75: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (2).

Fig. 3.76: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (3).

Fig. 3.77: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (4).

4 Conclusie

Archeologisch bureauonderzoek
Uit het bureauonderzoek komt naar voren dat in het plangebied vanwege de ligging ter plekke van een inbraakgeul van de zee c.q. rivierbedding tot op grote diepte (ca. 18 meter) geen resten van vóór de Nieuwe tijd te verwachten zijn. Wel is er een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten vanaf ca. 1600.
Ter hoogte van de huidige boerderij kunnen resten van één of meer voorgangers uit de 17e tot 18e eeuw aanwezig zijn met rond en vooral ten zuiden van de huidige boerderij resten van bijgebouwen en diverse structuren behorende tot het erf, waaronder hooibergen, kuilen en dergelijke, vanaf de 17e eeuw tot en met de 20e eeuw. Het betreft één van de vijf hoofdboerderijen van de voormalige polder Blankenburg. Onder de huidige boerderij en ten noorden daarvan kunnen resten verwacht worden van oude dijken en begeleidende waterlopen uit de 17e – 18e eeuw. Ter hoogte van, en onder de huidige boerderij worden kunstmatige ophogingen verwacht, die mogelijk deel uitmaakten van een voormalige dijk rond de polder Blankenburg, die terug kan gaan tot de eerste helft van de 17e eeuw. In het noordoosten van het plangebied zijn resten te verwachten van een dijk haaks daarop, die twee bedijkte aanwassen aan de noordzijde van Blankenburg scheidde en binnen het plangebied aansloot op de ringdijk rond de polder Blankenburg. Deze is mogelijk rond 1700 aangelegd. Langs de westzijde van deze dijk kunnen in de bodem resten aanwezig zijn van een ca. 20 meter brede waterloop, die het al dan niet gekanaliseerde overblijfsel zou kunnen zijn van een natuurlijk water. De archeologische resten kunnen zich direct onder het maaiveld bevinden, dat ter plekke van de boerderij en beide dijktracés één tot anderhalve meter hoger ligt. De diepte van de archeologische resten is onbekend, maar tot een diepte van ca. 3 m onder het huidige maaiveld moet rekening gehouden worden met archeologische sporen zonder deze daaronder uit te sluiten.

De verwachting is dat de archeologische waarden redelijk tot goed bewaard zijn gebleven. Het zijn de enige archeologische overblijfselen van de infrastructuur van het voormalige eiland Blankenburg die bij de aanleg van de Botlekhavens niet zijn vergraven of onder een metersdik zandpakket zijn verdwenen. Van de overige resten is niet duidelijk of deze nog aanwezig zijn. De ligging van de boerderijplaats op de aansluiting van twee dijksystemen verhoogt de informatiewaarde van de site.

Bouwhistorisch onderzoek
Al voor het midden van de 17de eeuw stond er een boerderij op de plaats van het latere Binnendijk 11. Of er van deze boerderij nog iets bewaard bleef is onbekend maar lijkt niet erg waarschijnlijk. De kern van het huidige woonhuis lijkt in de 18de of de vroege 19de eeuw tot stand te zijn gekomen. De ruimtelijke opbouw van deze boerderij is op hoofdlijnen helder. Rechts de kelder met opkamer en links een woonvertrek. De gang en de zoldertrap zullen van later datum zijn, waarschijnlijk uit 1860 of daar omtrent. Helemaal links op de hoek was ook nog een zelfstandig vertrek, waarvan op de tekeningen van Rijkswaterstaat nog iets herkenbaar lijkt. Hier is nog een raveling in de balklaag aanwezig die wijst op een trap (Fig. 3.24). Wat dit voor vertrek was is onduidelijk. Mogelijk ontsloot de trap de zolderruimte met misschien wat kamertjes. In het tweede, smallere vak was rechts de keuken met de grote keukenschouw en links een tweede woonvertrek met een houten bedstedenwand. In het derde vak was de karnruimte en een spoelkeuken ondergebracht. Of dit ook al voor 1860 het geval was is niet zeker. De trap hier is van later datum. Links achter de karnruimte lagen de stallen, waarvan niets over is.
Rond 1860 werd de open ruimte rechts van het tweede vak opgevuld met een nieuwe keuken. De oude keuken werd een soort bijkeuken en onder de schouw werden een broodoventje en een wasketel ingebouwd. De kap werd geheel nieuw getimmerd en op zolder kwamen tegen de voorgevel twee houten kamertjes. Uit die tijd dateert ook de gang en de zoldertrap.
In 1938 werd de oude schuur geheel gesloopt en werd een nieuwe gebouwd (Fig. 3.74 t/m Fig. 3.77). Sindsdien zijn er nog talloze kleine verbouwing te noemen, het vernieuwen van de vensters op de begane grond, de plavuizen in de hal, de douche, etc.

Van Binnendijk 11 is de hoofdstructuur van het huis uit de 18de of vroege 19de eeuw bewaard gebleven, wat een van de grote kwaliteiten is. De details en afwerking dateren hoofdzakelijk uit

rond 1860 en maken een verzorgde indruk. Veel van de houten binnenwandjes zullen uit die tijd dateren, maar ook de trappen bij de gang, het broodoventje en de wasketel. En niet in de laatste plaats de voorgevel en de kapconstructie. Ook deze fase heeft een hoge monumentwaarde. De huidige schuur uit 1938 vertoont een voor die tijd karakteristiek beeld met verzorgd metselwerk en verzorgde vensters. De gebintconstructie is door zijn grote breedte opmerkelijk. Dit alles met een positieve monumentwaarde.
Van de oorspronkelijke landschappelijke situatie is niets meer over. Alleen van het terrein direct voor de boerderij met zijn twee (verwilderde) leilinden is nog iets van de historische situatie herkenbaar. De Binnendijk is weg en daarmee de grens tussen de verschillende polders. Deze krijgt een indifferente monumentwaarde. Tenslotte vormt de boerderij nog het enige historische element in wijde omgeving, ingeklemd tussen een grootschalig industriegebied en de nieuwbouw van Rozenburg. Ook dat is een belangrijke kwaliteit.

5 Advies

Uitgaande van de planversie die bij het opstellen van dit rapport bekend was, zal de bodem in het plangebied metersdiep worden verstoord. Daarbij worden de verwachte archeologische waarden met verstoring bedreigd. Daarom wordt vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een proefsleuvenonderzoek voorafgaand aan de bodemingrepen om de aanwezigheid, gaafheid, de horizontale en verticale spreiding en de datering van de verwachte archeologische resten te bepalen. Ter plekke van de bestaande boerderij zal dit proefsleuvenonderzoek plaats kunnen vinden na de sloop van de bovengrondse delen van de bebouwing. Aan de hand van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek kan de noodzaak en de omvang van een eventueel vervolgonderzoek worden bepaald.
Voor dit proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk dat is goedgekeurd door de bevoegde overheid. In dit PvE worden de werkwijze en de randvoorwaarden van het proefsleuvenonderzoek vastgelegd.

Wat de boerderij zelf betreft, zou nader onderzoek in het gebouw, vooral het ontpleisteren van muurgedeelten, meer uitsluitsel kunnen geven over de datering en fasering van het gebouw.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Met nadruk wijst Archeodienst BV erop dat dit selectieadvies nog niet betekent dat reeds bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen. De resultaten van dit onderzoek zullen namelijk eerst moeten worden beoordeeld door de bevoegde overheid, die vervolgens een selectiebesluit neemt.

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch bureauonderzoek is erop gericht om de kans op het aantreffen dan wel vernietigen van archeologische waarden bij de graafwerkzaamheden in te schatten. De aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden kan door middel van deze bureaustudie echter niet met zekerheid gegarandeerd worden. Indien bij graafwerkzaamheden archeologische waarden worden aangetroffen dienen deze conform de Monumentenwet 1988, artikel 53, bij de minister gemeld te worden. In de praktijk verdient het de aanbeveling de gemeente hierover in te lichten.

Literatuur

Bakker, H. de/J. Schelling, 1989² (1966): *Systeem van de bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen

BOOR, 2013: *De Archeologische Waarden- en Beleidskaart van de gemeente Rotterdam.* Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR).

A Bijl, A. Mzn., 1960: Uit de wordingsgeschiedenins van Rozenburg, in: H.C. Hazewinkel (red) *Rotterdams Jaarboekje 1960*, 238-250.

Brijker, J.M./P.C. Teekens/ I. Vossen, 2015: *Inventariserend veldonderzoek door middel van karterende boringen Blankenburgverbinding. Een lithogenetische benadering.* Antea Group Archeologie 2014/145.

Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.3.* Gouda.

Crevasse Notitie 360: *Programma van Eisen archeologisch onderzoek Blankenburgverbinding Zuidoever, Gemeente Rotterdam.*

Jansen, H., 2006: *Archeologisch onderzoek Rozenburg – Quickscan.* Grontmij Archeologische Rapporten 209.

Kadaster, 2014: *Topografische kaart 1: 10.000*, Apeldoorn.

Mulder, E.F.J. de/M.C. Geluk/I.L. Ritsma/W.E. Westerhof/T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen.

NEN (Nederlands Normalisatie Instituut), 1990: *NEN-5104:1989 NL, Classificatie van onverharde grondmonsters.* Nederlands Normalisatie Instituut, Delft.

Tolsma J.L./ L. Nijdam/ I.M.J. Vossen, 2012: *Bureauonderzoek stadsverwarmingstracé 'Leiding over Noord' van AVR Rozenburg naar Marconiplein in Rotterdam.* Oranjewoud-rapport 2012/91.

Wilbers, A.W.E./ S. Moerman, 2013: *Archeologisch bureauonderzoek. Blankenburgverbinding, Gemeenten Vlaardingen en Rotterdam.* IDDS Archeologie rapport 1581, Noordwijk.

Wilbers, A.W.E., 2013: *Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase. Blankenburgverbinding, Gemeente Vlaardingen en Rotterdam.* IDDS Archeologie rapport 1606, Noordwijk.

Websites
http://www.ahn.nl (Actueel Hoogtebestand van Nederland)
http://bagviewer.kadaster.nl/ (Basisregistraties Adressen en Gebouwen viewer)
http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/ (Kadastrale kaarten 1811-1832)
http://www.topotijdreis.nl/ (Topografische kaarten en Bonnebladen vanaf de 19e eeuw)
https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/ (Archis3, diverse kaarten, waaronder AMK)
http://www.historischrozenburg.nl
http://www.streekarchiefvpr.nl/pages/posts/blankenburg12.php
http://www.historischrozenburg.nl/boerderijen/binnendijk-11
http://www.europeana.eu/portal/nl/record/2048319/providedCHO_4_VTH_d1e74314.html

Lijst van afbeeldingen

Fig. 1.1: Het plangebied op de topografische kaart (bron: kadaster 2011). 6
Fig. 1.2: De boerderij Binnendijk 11, gezien vanaf de Botlekweg zuidwestwaarts (bron: Street View , juni 2015) 7
Fig. 1.3: Het plangebied (rood kader) op het planontwerp van de Blankenburgverbinding (variant 8b, 2013) 8
Fig. 2.1: Op de kaart van Christiaan Sgrooten uit 1573 ontbreken de eilanden Rozenburg en Blankenburg (rode ster) in de Maasmond. 9
Fig. 2.2: Het plangebied op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (bron: www.ahn.nl) 10
Fig. 2.3: Het plangebied op de waarden- en beleidskaart van de gemeente Rotterdam (BOOR 2005). 11
Fig. 2.4: Op een kaart van Blaeu uit 1645 staan de beide eilanden weergegeven, nog gescheiden door het Sparregat. Aan de zuidzijde van Blankenburg staat een omwalde woonlocatie weergegeven: vermoedelijk de vestiging van Moerman. 12
Fig. 2.5: Het eiland Rozenburg met de verschillende deelpolders in 1867 en het plangebied (in de rode cirkel). 13
Fig. 2.6: Het plangebied op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl). 14
Fig. 2.7: Het plangebied op topgrafische kaarten sinds de late 19e eeuw (bron: www.topotijdreis.nl). 15
Fig. 2.8: Foto van de boerderij uit ca. 1920, gezien vanuit het zuidoosten (http://www.historischrozenburg.nl/boerderijen/binnendijk-11). 16
Fig. 2.9: Foto van het plangebied gezien vanuit het oosten in het derde kwart van de 20e eeuw. 16
Fig. 3.1: De boerderij van het noordoosten. 22
Fig. 3.2: De zuidoosthoek van de boerderij. 22
Fig. 3.3: De geveltop uit rond 1860. 23
Fig. 3.4: De gezaagde versiering van de windveren van de voorgevel. 23
Fig. 3.5: De schuur uit 1938 (1). 24
Fig. 3.6: De schuur uit 1938 (2). 24
Fig. 3.7: De schuur uit 1938 (3). 25
Fig. 3.8: De schuur uit 1938 (4). 25
Fig. 3.9: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (1). 26
Fig. 3.10: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (2). 26
Fig. 3.11: Het interieur en de gebintconstructie van de schuur (3). 27
Fig. 3.12: De plattegronden met de ruimtenummers. De contouren van de schuur uit 1938 zijn summier aangegeven. Het roze ingekleurde gedeelte behoorde waarschijnlijk tot de boerderij die op de minuut van 1832 is afgebeeld. 27
Fig. 3.13: De kelder (ruimte -1/1) (1). 28
Fig. 3.14: De kelder (ruimte -1/1) (2). 28
Fig. 3.15: De kelder (ruimte -1/1) (3). 29
Fig. 3.16: De kelder (ruimte -1/1) (4). 29
Fig. 3.17: De opkamer (ruimte 0/1) 30
Fig. 3.18: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (1). 30
Fig. 3.19: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (2). 31
Fig. 3.20: De trappen naar de zolder en de opkamer (ruimte 0/2) (3). 31
Fig. 3.21: De gang (ruimte 0/3) (1). 32
Fig. 3.22: De gang (ruimte 0/3) (2). 32
Fig. 3.23: De woonkamer (ruimte 0/4) (1). 33
Fig. 3.24: De woonkamer (ruimte 0/4) (2). 33
Fig. 3.25: De woonkamer (ruimte 0/4) (3). 34
Fig. 3.26: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (1). 34
Fig. 3.27: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (2). 35
Fig. 3.28: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (3). 35
Fig. 3.29: De tegenwoordige keuken (ruimte 0/5) (4). 36
Fig. 3.30: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (1). 36
Fig. 3.31: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (2). 37

Fig. 3.32: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (3). 37
Fig. 3.33: De hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (4). 38
Fig. 3.34: De wasketel in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6). 38
Fig. 3.35: De broodoven in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (1). 39
Fig. 3.36: De broodoven in de hal, oorspronkelijk de keuken (ruimte 0/6) (2). 39
Fig. 3.37: De voormalige bedstedewand tussen de grote schouw in de hal en de achterkamer (ruimte 0/7) (1). 40
Fig. 3.38: De voormalige bedstedewand tussen de grote schouw in de hal en de achterkamer (ruimte 0/7) (2). 40
Fig. 3.39: De achterkamer (ruimte 0/8) (1). 41
Fig. 3.40: De achterkamer (ruimte 0/8) (2). 41
Fig. 3.41: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (1). 42
Fig. 3.42: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (2). 42
Fig. 3.43: De voormalige spoelkeuken (ruimte 0/9) (3). 43
Fig. 3.44: De moderne douche/wc (ruimte 0/10) (1). 43
Fig. 3.45: De moderne douche/wc (ruimte 0/10) (2). 44
Fig. 3.46: De karnruimte (ruimte 0/11) (1). 44
Fig. 3.47: De karnruimte (ruimte 0/11) (2). 45
Fig. 3.48: Een balk versierd met een duivejagerprofiel in de achterkamer. 45
Fig. 3.49: Ruimte 1/1 (1). 46
Fig. 3.50: Ruimte 1/1 (2). 46
Fig. 3.51: Ruimte 1/1 (3). 47
Fig. 3.52: Ruimte 1/1 (4). 47
Fig. 3.53: Ruimte 1/1 (5). 48
Fig. 3.54: Het gangetje (ruimte 1/2) (1). 48
Fig. 3.55: Het gangetje (ruimte 1/2) (2). 49
Fig. 3.56: Kamer (ruimte 1/3) (1). 49
Fig. 3.57: Kamer (ruimte 1/3) (2). 50
Fig. 3.58: Kamer (ruimte 1/4) (1). 50
Fig. 3.59: Kamer (ruimte 1/4) (2). 51
Fig. 3.60: Ruimte 1/6 met stokken om de was te drogen (1). 51
Fig. 3.61: Ruimte 1/6 met stokken om de was te drogen (2). 52
Fig. 3.62: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (1). 52
Fig. 3.63: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (2). 53
Fig. 3.64: De zolderruimte 1/5. In het midden hangt een dode reiger die de ratten op een afstand zou moeten houden (3). 54
Fig. 3.65: Detail met de onderzochte boerderij van een kaart uit 1645 getekend door de landmeter Lenaert Corneliss. Koutter. Nationaal Archief, inv. nr. 2101. 54
Fig. 3.66: Op een topografische kaart van 1894 is de situatie nog heel herkenbaar. Bron: Topotijdreis.nl. 55
Fig. 3.67: Detail van een kaart van het eiland Rozenburg opgemaakt in 1727 in opdracht van de Staten van Holland. Streekarchief Voorne-Putten. Blad 7. 55
Fig. 3.68: De boerderij op de kadastrale minuut van 1832. Rozenburg, Sectie B Blad 8. 56
Fig. 3.69: De boerderij op de kadastrale minuut van 1832. Rozenburg, Sectie C Blad 2. 56
Fig. 3.70: De boerderij van het oosten gezien. Jaren '50. Het gedeelte van de Binnendijk op de voorgrond werd voor 1960 aan de Botlekweg opgeofferd. Bron: Website Historische Vereniging Rozenburg. 57
Fig. 3.71: De boerderij begin 20ste eeuw. Het beeld vertoont gaaf de situatie die rond 1860 ontstond. Alle roedeverdelingen van de vensters zijn nog aanwezig. Bron: Website Historische Vereniging Rozenburg. 57
Fig. 3.72: De regenbak in de spoelkeuken (ruimte 0/9) (1). 58
Fig. 3.73: De regenbak in de spoelkeuken (ruimte 0/9) (2). 59
Fig. 3.74: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (1). 59
Fig. 3.75: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (2). 60
Fig. 3.76: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (3). 60
Fig. 3.77: De stalgedeelten in de schuur van 1938 (4). 61

Bijlage 1: Periodentabel

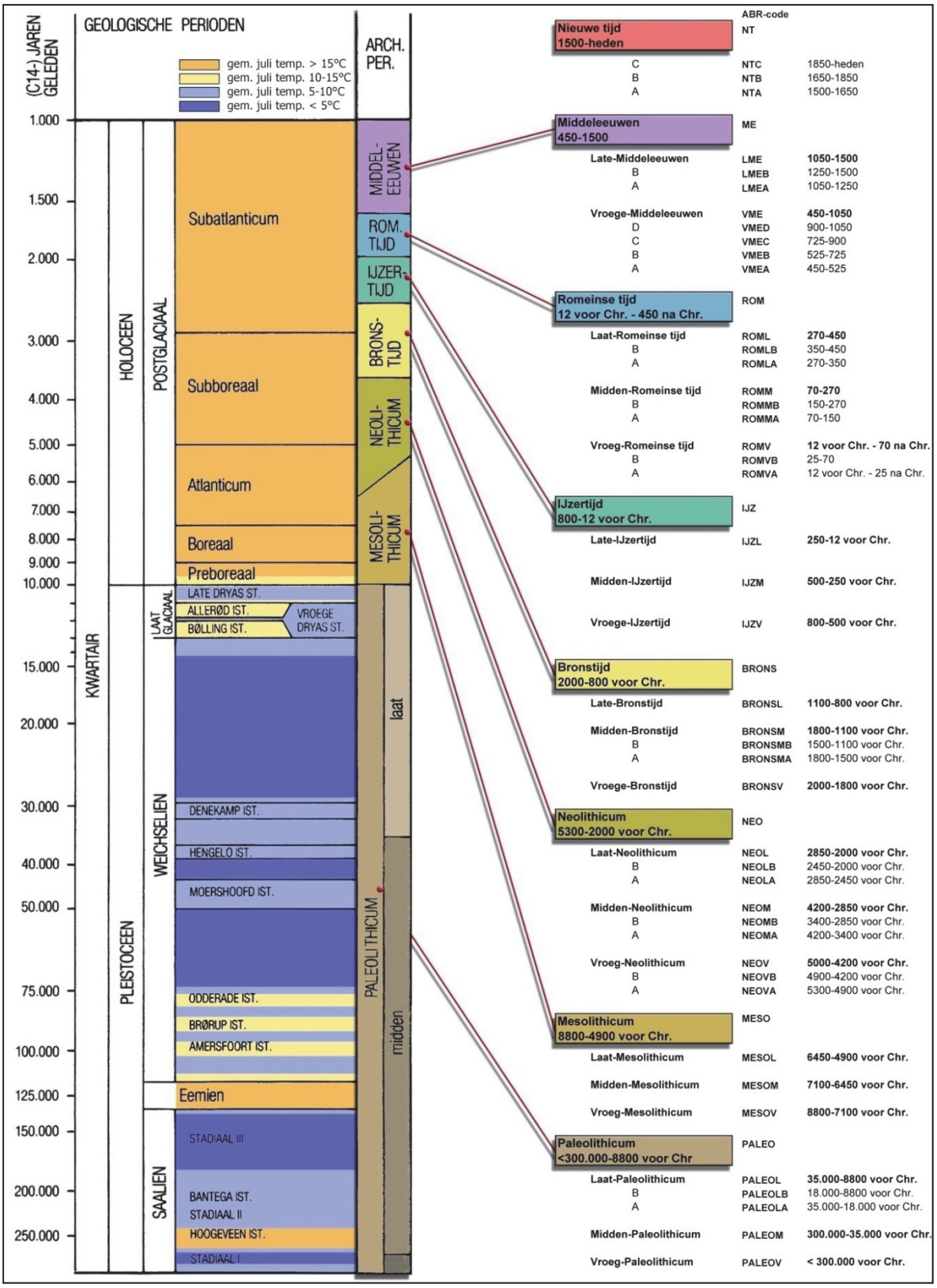

Bijlage 2: Verklarende woordenlijst

^{14}C-datering	(ook wel C14- of C14-datering) Bepaling van gehalte aan radio-actieve koolstof ^{14}C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ^{14}C-ouderdom kan worden afgeleid. Wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de mogelijke afwijking (standaarddeviatie).
A-horizont	Een minerale of venige horizont waarin de organische stof vrijwel geheel is omgezet in humus.
antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen veroorzaakt/gemaakt).
ARCHIS-melding	Elke melding bij het centraal informatiesysteem (ARCHIS).
artefact	Alle door de mens vervaardigde of gebruikte voorwerpen.
B-horizont	Inspoelingshorizont van kleimineralen (Bt), humus (Bh) en/of ijzer- en aluminiumoxiden (Bs) uit hoger gelegen horizonten. Verwering-/verbruiningshorizont (Bw).
bioturbatie	Verstoring van de oorspronkelijke bodemstructuur en/of transport van materiaal door plantengroei en dierenactiviteiten.
brikgronden	Bodems met een inspoeling van kleimineralen (briklaag). Deze bodems mogen niet voldoen aan de eisen van een veengrond, podzolgrond of dikke eerdgrond.
buitendijks	Gronden die aan de rivierzijde van een dijk liggen. In het buitendijkse gebied liggen de uiterwaarden.
C-horizont	Horizont waarbij het moedermateriaal vrijwel niet is veranderd door bodemvormende processen, met uitzondering van processen als direct gevolg van grondwater.
conservering	Mate waarin grondsporen, anorganische en organische archeologische resten bewaard zijn.
crevasse	Doorbraakgeul door een oeverwal.
dagzomen	Aan de oppervlakte komen, zichtbaar worden van gesteenten (met inbegrip van zand, klei, etc.).
dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek'.
dikke eerdgronden	Bodem, niet een veengrond, met een niet vergraven A-horizont dikker dan 50 cm. Dit zijn enkeerdgronden in zandgronden en tuineerdgronden in kleigronden.
edelmanboor	Een handboor voor bodemonderzoek.
eerdgronden	Bodems met een minerale eerdlaag (A-horizont van een bepaalde dikte en humusfractie), zonder een briklaag en zonder tekenen van podzolisering.
E-horizont	Uitspoelingshorizont van kleimineralen (bij brikgrond) of ijzer- en aluminiumoxiden en/of humus (podzol).
enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (laag met donkere, min of meer rulle grond, met an- en organische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens (ook wel essen genoemd).
eolisch	Door de wind gevormd, afgezet.
esdek	Dikke humeuze laag ontstaan door eeuwenlange bemesting; beschermt de oorspronkelijke bodem tegen ploegen en andere verstoringen.
ex situ	Achtergebleven op andere plaats dan waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeerd, weggegooid of verloren.
fluviatiel	Door rivieren gevormd, afgezet.
fluvioglaciaal	Door stromend water (afkomstig van landijs) onder glaciale omstandigheden afgezet.
fluvioperiglaciaal	Door stromend water onder periglaciale omstandigheden afgezet.
gaafheid	Mate van (fysieke) verstoring van de bodem, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang).
genese	Wording, ontstaan.
grondmorene	Mengsel van zand, klei en stenen. Ontstaan door het uitsmelten van puin, dat in het landijs aanwezig is, en door deformatie van materiaal onder het ijs. De afzetting wordt vaak aangeduid als keileem.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste ijstijd: ca. 11755 jaar geleden tot heden).
horizont	Kenmerkende laag binnen de bodemkunde.
humeus	Organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem.
ijzeroer	IJzeroxidehydraat, een ijzererts dat vooral in vlakke landstreken, in dalen en moerassige gebieden op geringe diepte voorkomt.
in situ	Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeerd, weggegooid of verloren.
inhumatie	Begraving met niet gecremeerd menselijk bot.
interstadiaal	Een warmere periode tijdens een glaciaal.
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken.
kronkelwaard	Deel van een stroomgebied omgeven - en grotendeels opgebouwd - door een meander.
kwel	Door hydrostatische druk aan het oppervlakte treden van grondwater.
laag	Een vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden.
leemgrond	Grondsoort met minder dan 25% silt.
lithologie	Wetenschap die zich bezighoudt met de beschrijving en het ontstaan van de sedimentaire gesteenten.
löss	Eolisch (=wind-)a afzetting van fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63µm.
lutum	Kleideeltjes.
meander	Min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht (genoemd naar de Meander in Klein Azië, thans Menderes).
meanderen	(van rivieren of beken) Zich bochtig door het landschap slingeren.
oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal het eerst bezinkt.
oxidatie	Reactie met zuurstof (roesten/corrosie bij metalen; 'verbranding' bij veen).
plaggendek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht.
plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen.
Pleistoceen	Voorlaatste tijdperk (ca. 2.600.000 jaar tot 11.755 jaar voor Chr).
Pleniglaciaal	Midden-Weichselien (ca. 75.000 tot 14.700 jaar voor Chr.).
podzolgronden	Bodems met duidelijke tekenen van inspoeling van humus en/of ijzer- en alluminiumoxiden. Deze bodems mogen niet voldoen aan de eisen van een veengrond of een dikke eerdgrond.
pollenanalyse	De bestudering van fossiele stuifmeelkorrels en sporen waardoor een beeld van de vegetatiegeschiedenis gevormd kan worden. Uit de vegetatiegeschiedenis kan het klimaat worden gereconstrueerd (ook wel palynologie genoemd).
potstal	Uitgediepte veestal.
Prehistorie	Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven (voor de jaartelling').
rivierduin	Door uitstuiving uit een riviervlakte hierlangs ontstaan duin (in Nederland meestal Weichselien of Vroeg Holoceen van ouderdom).
Saaliën	Voorlaatste ijstijd (ca. 370.000 tot 130.000 jaar voor Chr).
silt	Fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm.
site	Plaats waar in het verleden menselijke activiteit heeft plaatsgevonden.
slak	Steenachtig afval van metaal- of glasproductie.
solifluctie	Het hellingafwaarts bewegen van met water verzadigd verweringsmateriaal, o.a. bij permafrost (een permanent bevroren ondergrond).
stadiaal	Een relatief koudere periode in een Glaciaal.
strang	Een nevengeul van een rivier binnen een uiterwaard.
stratigrafie	Opeenvolging van lagen in de bodem.
stroomgordel	Het geheel van rivieroeverwal-, rivierbedding- en kronkelwaard-afzettingen, al dan niet met restgeul(en).
stroomrug	Oude rivierloop die als een rug in het landschap zichtbaar is (al dan niet ontstaan door inklinking van het komgebied).
structuur	Meerdere met elkaar in ruimte, tijd en functioneel opzicht samenhangende sporen.
stuwwal	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.
terras (rivier-)	Door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodem.
vaaggronden	Restgroep in de bodemkunde. Bodems die niet voldoen aan eisen van een veengrond, podzolgrond, brikgrond of eerdgrond.
veengronden	Bodems die binnen 80 cm van het maaiveld voor de meerderheid bestaan uit moerig materiaal (veen).
verbruining	Proces van bodemvorming waarbij de bodem egaal (roest)bruin van kleur wordt.
vindplaats	Ruimtelijk begrensd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt.
Vroeg-glaciaal	Vroeg-Weischselien (ca. 115.000 en 75.000 jaar voor Chr.).
Weichselien	Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.
zavel	Grondsoort die tussen 8 en 25% lutum bevat en voor meer dan 50% uit zand bestaat. Benaming op de bodemkaart voor zandige kleiën. (Kz1 t/m Kz3).
zeldzaamheid	Mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

Bijlage 3: Afkortingenlijst

afkorting	betekenis	afkorting	betekenis
..1	zwak	Ks1	klei zwak siltige
..2	matig	Ks2	klei matig siltige
..3	sterk	Ks3	klei sterk siltige
..4	uiterst	Ks4	klei uiterst siltige
..g1	zwak grindig	KWARTS	Kwartsiet
..g2	matig grindig	Kz1	klei zwak zandig
..g3	sterk grindig	Kz2	klei matig zandig
..h1	zwak humeus	Kz3	klei sterk zandig
..h2	matig humeus	**L**	leem
..h3	sterk humeus	l	licht
AD	Anno Domini (datering na Christus)	LBK	Lineaire bandkeramiek
afb.	afbeelding	LEE	Leer
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland	LIN	Lineair
AMK	Archeologische Monumenten Kaart	Lz1	leem zwak zandig
AMS	directe C14-meting	Lz3	leem sterk zandig
AMZ	Archeologische Monumenten Zorg	**m**	meter
ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem	m²	vierkante meter
art.	artikel	MA	Master of Arts
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijving	MC14	monster voor C14-datering
AW	Aardewerkconcentratie	MFE	ijzermonster
AWG	gedraaid	MFOS	fosfaatmonster
AWH	handgevormd	mg	matig gesorteerd
BC	Before Christ (datering voor Christus)	MHK	houtskoolmonster
BE	Beige	MHT	houtmonster
bijv.	bijvoorbeeld	MICRO	micromorfologisch onderzoek
BL	Blauw	MLIT	lithologisch monster
blz	bladzijde	mm	millimeter
BOT	Bot	Mn	mangaan
BP	Before Present (datering t.o.v. 'heden', zijnde 1950)	MP	pollenmonster
BR	Bruin	mp	meetpunt
BS	Baksteen	MPF	botanisch monster
BTO	Onverbrand bot	MSc	Master of Science
BTV	Verbrand bot	MTL	metaal
BV	Bouwvoor	mv	maaiveld (het landoppervlak)
C14	Koolstofdatering	MZF	zoölogisch monster, 0,25 mmm
CA	kalk	**n**	nee
ca.	circa	N	noord
CAA	Centraal Archeologisch Archief	NAP	Normaal Amsterdams Peil
CAD	Computer-aided Drafting (of Design)	NEN	Nederlandse Norm
CCvD	Centraal College van Deskundigen	nr.	nummer
Chr.	Christus	NV	Natuurlijke verstoring
CHW	Cultuur-Historische Waardenkaart	**O**	oost
CIS	Centraal Informatie Systeem	o.a.	onder andere
cm	centimeter	OD	ouder dan
CMA	Centraal Monumenten Archief	OR	Oranje
con	concreties	ORG	Organisch
CRI	Crinoiden kalk	OX	oxidatie
CvAK	College	**PA**	Paars
d	donker	pag.	pagina
DAO	Definitief Archeologisch Onderzoek	plr	plantenresten
drs.	doctorandus	pu	puin
e.d.	en dergelijke	PvA	Plan van Aanpak
e.v.	en verder	PvE	Programma van Eisen
et al.	et alii (en anderen)	RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
etc.	etcetera	RD	Rijksdriehoek systeem
FE	Ijzer/oer		(landelijk coördinatensysteem)
FeO2	roest (ijzeroxide)	REC	Recente verstoring
FF	Fosfaat	RI	riet
FG	Fysisch Geograaf/ Fysische Geografie	RO	Rood
Fig.	Figuur	RZ	Roze
G	Grind	**S**	silt
GE	Geel	s	spoor
gem.	gemiddeld	sch	schelpenresten
gew.	gewicht	sg	slecht gesorteerd
GEWICHT	gewicht	SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsboring Bodembeheer
gg	goed gesorteerd	SLK	(produktie-) slakken
GIS	Geografisch Informatie Systeem	sph	sphagnum
GLS	Glas	Stiboka	Stichting voor Bodemkartering
GN	Groen	STN	natuursteen
GPS	Global Positioning System	**tab.**	tabel
GR	Grijs	tel.	telefoon
GW	grondwater	temp	temperatuur
Gs	grind siltig	TEX	Textiel
Gz1	grind zwak zandig	TOU	Touw
Gz2	grind matig zandig	**V**	Veen
Gz3	grind sterk zandig	v	vondst
Gz4	grind uiterst zandig	Vk1	veen zwak kleiig
h	humeus	Vk3	veen sterk kleiig
ho	hout	VKL	Huttenleem/verbrande leem
h1	zwak humeus	Vm	veen mineraalarm
h2	matig humeus	vnr	vondstnummer
h3	sterk humeus	VST	Vuursteen
ha	hectare	Vz1	veen zwak zandig
HK	Houtskool	Vz3	veen sterk zandig
HL	Hutteleem	**W**	west
HT	Hout	WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
HU	Humus	WI	Wit
id	identiek aan	WRO	Wet Ruimtelijke Ordening
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden	wo	wordtelrest
INDET	Ondetermineerbaar	X(XX)	onbekend
ing.	ingenieur	**Z**	zand
IVO	Inventariserend Veldonderzoek	Z	zuid
IVO-K	Inventariserend Veldonderzoek, karterende fase	Z1	zand uiterst fijn
IVO-O	Inventariserend Veldonderzoek Overig	Z2	zand zeer fijn
IVO-P	Inventariserend Veldonderzoek Proefsleuven	Z3	zand matig fijn
IVO-V	Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase	Z4	zand matig grof
J	ja	Z5	zand zeer grof
JD	jonger dan	Z6	zand uiterst grof
K	klei	zg	zegge
k	kolom	Zk	zand kleiig
KBW	Bouwkeramiek	Zs1	zand zwak siltig
KER	keramiek	Zs2	zand matig siltig
KI	Kiezel	Zs3	zand sterk siltig
km	kilometer	Zs4	zand uiterst siltig
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	ZW	Zwart

Bijlage 4: Archeologische informatie

Archeologische Informatie

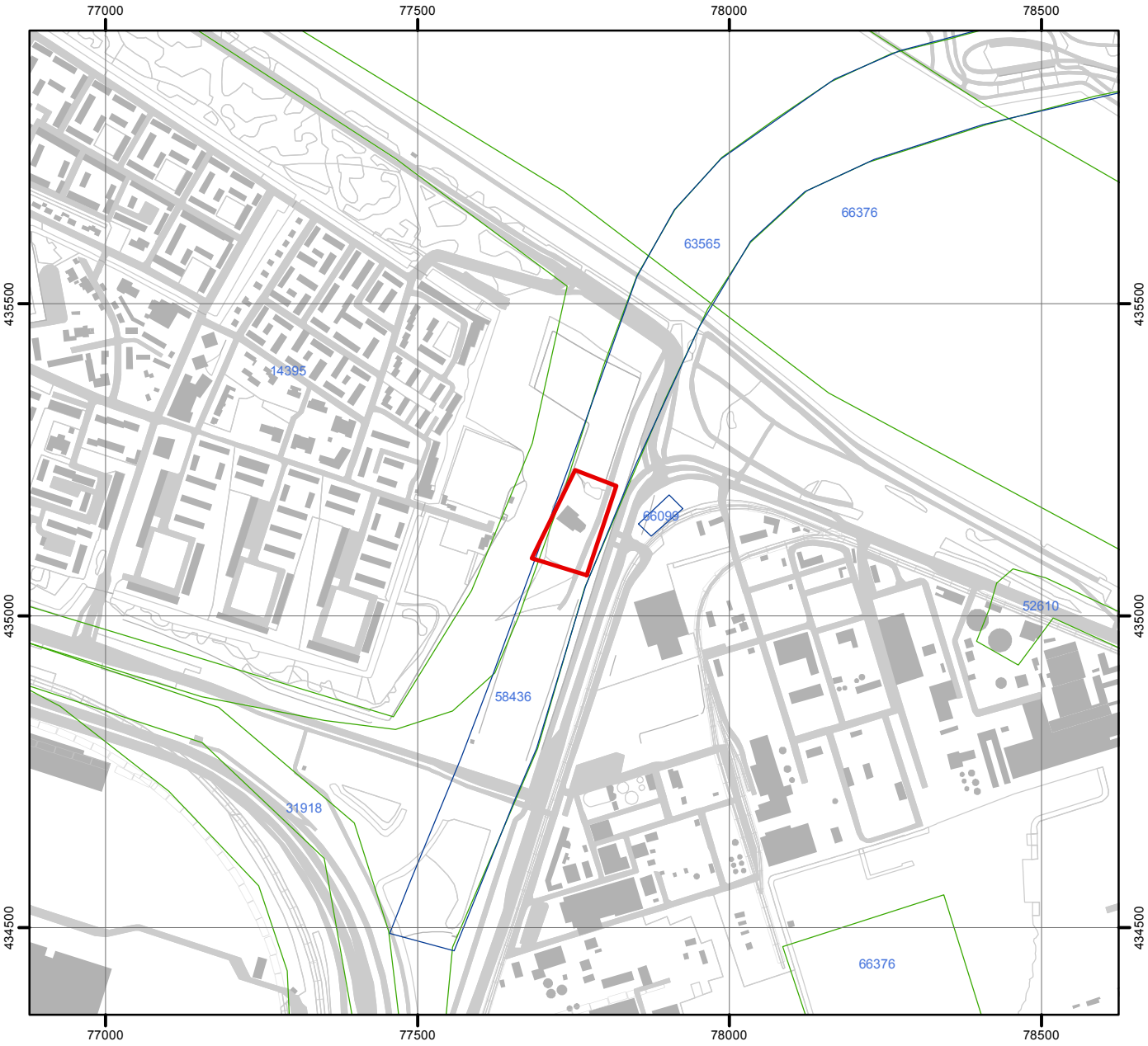

Legenda

- Plangebied

Waarnemingen

- Waarnemingen

Waarneming met datering

- Paleolithicum
- Mesolithicum
- Neolithicum
- Bronstijd
- IJzertijd
- Romeinse tijd
- Middeleeuwen
- Nieuwe tijd

Vondstmeldingen

- Vondstmeldingen

Onderzoeksmeldingen

- Bureauonderzoek
- Booronderzoek
- Gravend onderzoek

Monumenten

- Archeologische waarde
- Hoge archeologische waarde
- Zeer hoge archeologische waarde
- Zeer hoge archeologische waarde, beschermd

N

0 50 100 200 m

1:10000

ARCHEODIENST

Bronnen: © TOP10NL juni 2014, © ArchisII mei 2015

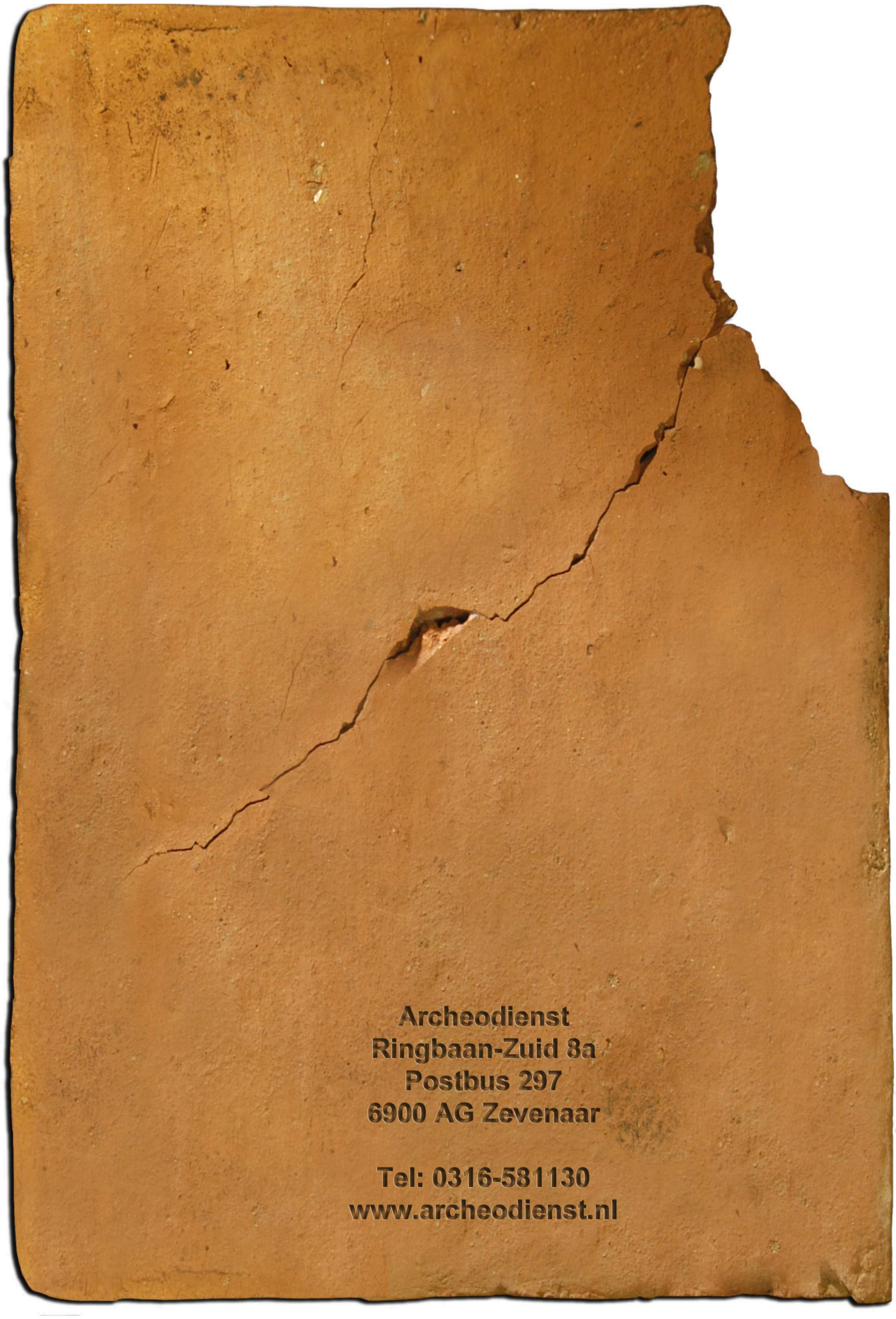

Archeodienst
Ringbaan-Zuid 8a
Postbus 297
6900 AG Zevenaar

Tel: 0316-581130
www.archeodienst.nl